

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michal Francán

2011

Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav Dálého východu

Seminář koreanistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michal Francán

Symbolická úloha rostlin v korejské kultuře

Symbolic Role of Plants in Korean Culture

vedoucí práce: Doc. PhDr. Miriam Löwensteinová, Ph.D.

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6. 6. 2011

Michal Francán

Děkuji Doc. PhDr. Miriam Löwensteinové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady, připomínky a usměrňování při jejím zpracovávání.

Obsah

Úvod	5
1. Symbolika a charakteristika vybraných rostlin	7
1.1. Bambus	8
1.1.1. Bambus v poezii a próze	12
1.2. Chryzantéma	16
1.2.1. Chryzantéma v poezii a próze	18
1.3. Švestka	21
1.3.1. Švestka v poezii a próze	23
1.4. Orchidej	26
1.5. Borovice	29
1.5.1. Borovice v poezii a próze	32
1.6. Ibišek	37
1.7. Broskev	40
1.7.1. Broskev v poezii a próze	41
1.8. Vrba	43
1.8.1. Vrba v poezii a próze	44
1.9. Lotos	46
1.10. Pelyněk	49
1.11. Růže	51
1.12. Azalka	53
1.12.1. Azalka v poezii a próze	54
2. Rostliny v korejských svátcích a obyčejích	56
2.1. Čtyři obřady (사례, „sarje“)	60
3. Prenatální sny	61
4. Užité umění	64
5. Závěr	69
Použitá literatura	70

Úvod

Ve své práci se budu zabývat úlohou rostlin v korejské kultuře. V první kapitole se budu snažit u vybraných rostlin zmapovat jejich význam, symboliku, její případný původ, nebo jevy, které ji mohly ovlivnit. Na základě podkladů také případně zachytit jejich první výskyt v korejské kultuře, a to zejména v literárních památkách. Dále se budu snažit popsat roli těchto rostlin v životě Korejců, ať už abstrahovanou, jako je to například u svátků a obřadů, tak reálnou, tedy takovou, již rostlina sehrála ve své fyzické podobě. V této kapitole budu vycházet z encyklopedie *Hanguk munhwa sangčing sadžŏn*, *Lexikonu čínských symbolů* a také z *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Mimo jiné mi také velice pomohl překlad docentky Löwensteinové *Odkazy tří království*, kde jsem našel mnoho důležitých informací. V rámci této kapitoly vyčleňuji u každé rostliny na základě četnosti a významu podkapitolu, která se bude věnovat výskytu jednotlivých rostlinných motivů v literatuře. V ní se budu zabývat užitím jednotlivých motivů a nastíním, v jakých případech se nejčastěji používají. Tato svá tvrzení doložím jednotlivými ukázkami. U rostlin, které nejsou v literatuře tak časté, zmíním příklady přímo v kapitole věnované samotné rostlině a tuto podkapitolu vytvářet nebudu. Zde budu vycházet zejména z básnických sbírek, vybraných románů, či sbírek povídek.

Ve druhé kapitole se budu věnovat výskytu rostlin, či rostlinných motivů v některých korejských svátcích a obyčejích. A to jak fyzicky, tak symbolicky. V následující podkapitole zmíním roli rostlin, či jejich plodů ve čtyřech obřadech. Zde jsem měl bohužel potíže s literaturou, jelikož jsem nemohl použít stěžejní práce o tomto tématu vzhledem k jazykové nevybavenosti. Práce jsou psané v ruském a německém jazyce. Proto jsem použil práci I. Gruberové, která z těchto materiálů vycházela. Třetí kapitolu budu věnovat prenatálním snům, které jsou významnou součástí korejské kultury. Nastíním podstatu samotných prenatálních snů a význam rostlinných symbolů v nich obsažených. Zde jsem použil vynikající práci od F.J. Seligsona *Oriental Birth Dreams*, ve které jsem našel mnoho důležitých

informací. V poslední kapitole se zaměřím na užité umění. V této kapitole bych chtěl poukázat na roli rostlinných motivů v umění a názorně ji demonstrovat na několika příkladech. Nebudu se však zabývat hlubším studiem uměleckých směrů, či stylů zobrazování jednotlivých motivů. V této části vycházím zejména z publikací, které se věnují korejskému umění a to jak historickému, tak modernímu.

Ve své práci používám u přepisu korejských jmen a názvů českou vědeckou transkripci, u čínských jmen a názvů Švarného přepis s výjimkou citací děl, kde ponechávám autorův přepis, a u japonských názvů českou transkripci.

1. Symbolika a charakteristika vybraných rostlin

V této kapitole jsem vybral dvanáct rostlin, které jsou v korejské kultuře jakožto symboly nejdůležitější a nejproduktivnější. Některé z uvedených rostlin jsou produktivnější než ostatní, ale všechny mají své specifické místo a funkci. Za nejdůležitější považuji zejména čtyři vznešené rostliny, tedy bambus, chryzantému, orchidej a švestku. A dále také trojici přátel v zimě, kde bambus a švestku doplňuje ještě borovice. Tyto rostliny jsou rozhodně ty nejčastěji používané jak v literatuře, tak v umění obecně. Další rostliny jsem vybral podle jejich specifčnosti užití, či jejich jedinečnému významu v některých oblastech umění. Například růži jsem vybral proto, že v historii ji téměř nenajdeme a její výskyt a symbolický význam je spjatý zejména s moderní historií počínaje příchodem křesťanství. Dále se v této kapitole budu zabývat ibiškem, broskví, vrbou, lotosem, pelyňkem a azalkou. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce jsem se rozhodl zaměřit se pouze na dvanáct rostlin a jejich zevrubnou symbolickou charakteristiku.

1.1. BAMBUS (대, „tä“)

Bambus má v dálnovýchodní kultuře významné a nezastupitelné místo. Byl velice častým motivem ve všech uměleckých disciplínách a hrál důležitou roli i v životě obyčejných lidí. V korejské kultuře je bambus jednou ze čtyř vznešených rostlin (사군자 „sagundža“)¹ a také jedním z takzvaných tří přátel zimy (삼우 „samu“).²

O bambusu se říká, že „nechává své listy viset, protože je jeho vnitřek („srdce“) prázdný. Prázdné srdce ale znamená skromnost, proto je bambus symbolem pro tuto ctnost. Na druhou stranu je bambus věčně zelený a nemění se, tudíž je také symbolem stáří; je vyzáblý a podobá se starci.“³ Dále patří mezi symboly věrnosti a stálosti. Bambus měl i další vlastnosti a schopnosti, které mu byly přičítány a v životě obyčejných lidí hrál důležitou roli, stejně jako další posvátné rostliny.

V Koreji můžeme nejstarší písemné zpracování bambusu jako motivu či symbolu najít v díle Odkazy Tří království (삼국유사, „Samguk jusa“), kde je obsažen v několika příbězích.

První záznam pojednává o králi Mičchuovi⁴, který byl znám pro svou moudrost a spravedlivou vládu. Po jeho smrti nastoupil na trůn král Jurje⁵ a za jeho vlády napadli Sillu vojáci z vedlejšího království Isöguk. Vojáci byli ve velké přesile a ani přes veškerou snahu se Silla nemohla tomuto útoku ubránit. „V té chvíli se objevila podivná armáda, která přišla [Sille] na pomoc. Vojáci měli všichni bambusové listy v uších. Spojili se s našimi a nepřitele porazili. Nikdo ale nevěděl, kam potom ono vojsko znenadání zmizelo. Jen před hrobkou krále Mičchuwanga se nahromadilo

¹ Bambus, chryzantéma, orchidej a švestka.

² Bambus, borovice, švestka.

³ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Euden Diedrichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 20.

⁴ Silla – 13. král (vl. 261 – 284 n.l.)

⁵ Silla – 14. král (vl. 284 – 298 n.l.)

bambusové listí. Když to lidé spatřili, poznali, že to byl předchozí vládce, kdo zemi pomohl a zasloužil se o ni. Hrob byl proto dále nazýván Hrobem zjevení se bambusu.“⁶ Tento záznam poukazuje na posvátnost a silný symbolický význam bambusu.

Další příběh je z období vlády krále Nulči.⁷ Dva z jeho bratrů byli drženi jako rukojmí. Jeden bratr jménem Mihā byl držen v Japonsku a druhý, jménem Pohā, byl držen v království Kogurjō. Na jejich záchranu se vydal muž jménem Če-sang, který byl v té době velitelem okruhu Samnagun. Pohā, který byl vězněn v Kogurju, se mu podařilo pomocí lsti osvobodit a poté společně uprchli. Při osvobozování Mihāa však zůstal v Japonsku u královského dvora, aby mohl krýt Mihāův útek. Když se nakonec na vše přišlo, nechal japonský vládce Če-sanga mučit. Přitom mu nechal stáhnout kůži na chodidlech a přinutil ho chodit po špičatých bambusových výhoncích. A od té doby se traduje, že tmavé skvrny na bambusu jsou způsobeny právě krví věrného Pak Če-sanga.⁸

Velký význam a magickou sílu bambusu popisuje i příběh o „Flétně tisící deset tisíc vln“.⁹ Ta byla vyrobena z kouzelného bambusu, který se ve dne rozdvouje a v noci se opět spojuje. Takto může, podle slov dračího krále, bambus vydat zvuk. Tento zvuk je pak natolik mocný, že dokáže utišit bouři, či odehnat nepřátelskou armádu. Když se z takového bambusu vyrobí flétna, může jí moudrý panovník vládnout ku prospěchu své země a lidu. V Odkazech Tří království se píše: „Když se do flétny jedinkrát fouklo, zmizela nepřátelská vojska, v obdobích sucha se rozpršelo, v období dešťů vyšlo slunce, vítr byl svěží a vlny se uklidnily. Flétna dostala jméno „Flétna tisící deset tisíc vln“ a byla označena za národní poklad.“¹⁰ Později bylo její jméno pozměněno na „Manmanpchapchasikdžōk“. Duplikací prvních dvou slabik (znaků) se flétně přisoudily ještě větší schopnosti.¹¹

⁶ Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 37

⁷ Silla – 19. král (vl. 417 – 458 n.l.)

⁸ Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 42

⁹ (만파식적) Manpchasikčōk

¹⁰ Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 84

¹¹ Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 84

Bambus se vyskytuje také v příběhu o králi Kjöngmunovi¹², kterému se začaly krátce po nástupu na trůn prodlužovat uši, až nakonec vypadaly jako oslí. Nevěděl o tom nikdo jiný než král a jeho výrobce pokrývek hlavy. Ten o tom však nemohl celý život nikomu říct. „Ve chvíli, kdy se blížil smrti, odešel do bambusového háje u kláštera Torimsa, kde nikdo nebyl, a zakřičel do bambusového houští: „Náš král má uši jako osel!“ Od té doby, když zavál vítr, ozývalo se z bambusového háje: „Náš král má uši jako osel!“ Králi se to nelíbilo, dal bambusy vykácet a na jejich místě vysadit dříviny. Ale když zavál vítr, ozývalo se odtud znovu: „Náš král má uši jako osel!“¹³

Jak jsem již zmínil, bambus hrál důležitou roli i v životě obyčejných lidí. Jeho role byla především symbolická a náboženská.

Například v prvních deseti dnech prvního měsíce lunárního kalendáře měli lidé, kteří procházeli branami vesnice, ve zvyku zapalovat před branami bambus. Věřili, že tak odeženou menší demony. Protože má bambus dutý vnitřek, při hoření vytváří unikající, rozpínající se vzduch hlasitý hluk. A protože lidé věřili, že démoni tento zvuk nesnášejí, doufali, že pálení bambusu a vyhánění démonů jim také přinese štěstí.¹⁴

Není to obecným pravidlem, ale v lidových zvycích může bambus také symbolicky zastupovat obilniny. Například 15. dne prvního měsíce lunárního kalendáře při obřadu hojnosti. Tehdy se na vrcholek stojící bambusové tyče umístí trs trávy, na který se následně namotají nastříhané proužky bílého papíru. Takto upravený bambus má symbolizovat rýžový klas a svým nadměrným vzezřením zaručit úrodný rok.¹⁵

Bambus používají i akrobaté při tréninku a zdokonalování svých dovedností. Používání bambusu při tréninku má tělu dodat sílu a pružnost.

¹² Silla – 48. král (vl. 861 – 875 n.l.)

¹³ Odkazy Tři království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 103

¹⁴ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 205

¹⁵ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 204

Významným je také ve věštění, kde se používal zejména při přivolávání duchů a tím si získal své jedinečné místo.¹⁶

¹⁶ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Sčul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 204

1.1.1. Bambus v poezii a próze

Bambus patří v poezii hned po borovici k nejčastěji užívanému rostlinnému motivu. Můžeme ho nalézt již od 9. století v básních Koun Čchö Čchi-wona¹⁷, který jako první v Koreji skládal přírodní lyriku. V básních se často spolu s bambusem objevuje i borovice. Například právě v Čchö Čchi-wonově následující básni:

*„Bambusy omyté deštěm se krásně zelenají,
přisedám si blíž, na nebi se trhají bílé mraky.
V tom naprostém tichu zcela zapomínám na sebe,
a tu se vítr s vůní borovic dotkne polštáře.“¹⁸*

Nebo také o několik staletí později v básni Songgang Čong Čchola¹⁹ Polička na knihy:

*„...Myji si ruce, zapaluji vonnou tyčinku a čtu si
ve stínu borovice před obrazem bambusu.“²⁰*

Skrze staletí se bambus v poezii objevuje poměrně rovnoměrně. Pokud jde o druh básní, tak asi nejpočetnější je výskyt v dílech korejských zenových mistrů. I zde však nacházíme poměrně časté spojení s borovicí. V těchto básních se často pojí motivy noci, či soumraku, měsíce a také vánku. Všechny tyto motivy dohromady vykreslují atmosféru básně, která je většinou poklidná až meditativní. Jako příklady mohu uvést úryvky některých básní.

¹⁷ (857 - ?n.l.) Považován za zakladatele tradice korejské literatury psané čínsky. Jako první v Koreji skládal přírodní lyriku a jeho tvorba do značné míry určila směr dalšího vývoje básní *hansi* v Koreji.

¹⁸ Báseň „Bambusy omyté deštěm se krásně zelenají“ – Déšť v horách rozeznívá bambusy, překl. Ivana M. Guberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 55

¹⁹ (1536-1593 n.l.) Literát a politik 16. století. Proslavil se zejména svou tvorbou v korejštině. Za japonské invaze v roce 1592 doprovázel korejského krále při jeho cestě na sever a roku 1593 odešel do Pekingu jako vyslanec k mingskému dvoru.

²⁰ Déšť v horách rozeznívá bambusy, překl. Ivana M. Guberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 98

Wongam Čchungdži²¹: Noční rozjímání

*„Borovice a bambus prolnuly své stíny a zahalily vysoký pavilon, ...
...Svěží vítr přichází k mému stolku a polštáři...
...a já vítám jasný měsíc, který vstupuje do mého okna.“²²*

Pägun Kjonghan²³: Přebývám v horách

*„Žluté chryzantémy a ledňáčkově zelené bambusy
neexistují mimo mne,
jasný měsíc a svěží vítr nejsou z tohoto světa.“²⁴*

Kil Če²⁵: Co mám rád

*„Žiju sám u potoka v domku s drnovou střechou,
srdce mi překypuje radostí z bílého měsíce
a svěžího větru. ...
...ustlal jsem si v bambusovém houští, ležím a čtu si.“²⁶*

Takto symbolicky koncipované verše nejspíš ve většině případů odkazují k buddhistické prázdnotě, tak jako je tomu například v básni Mangong Wölmjõna Verše o vějíři.

*„Ptám se papíru, jenž není papírem, a bambusu,
jenž není bambusem,
odkud se bere ten svěží vánek?
Vane a mizí sám od sebe
z míst, kde není papír, z míst, kde není bambus, zní
odpověď.“²⁷*

²¹ (1226 – 1292 n.l.) Významný mnich dynastie Korjo. V devatenácti letech obdržel první místo ve vyšších úřednických zkouškách, vstoupil do královské akademie a jako posel odcestoval do Japonska. Později se stal v Koreji žákem mistra Wonoa, jednoho z „učitelů národa“ (kor. *kuksa*), a ve svých jednačtyřiceti letech nastoupil na jeho místo.

²² Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 63

²³ (1292 – 1375 n.l.) Spolu s mistry Tchego Pounem a Naong Hjegunem měl rozhodující vliv na rozvoj korejské linie školy čínského zenového mistra Lin-t'i I-süana (kor. *Imdže*). Mnichem se stal v útlém věku.

²⁴ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 71

²⁵ (1353 – 1419) Neokonfucianský učenec a úředník státní správy, někdy bývá místo I Sung-ina řazen k tzv. „Třem poustevníkům“ (samun) pozdního období Korjo.

²⁶ Déšť v horách rozezňuje bambusy, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 166

O té Ivana Gruberová píše: „Traduje se, že nejvyšší představitel japonského buddhistického řádu Ranzai (čín. Lin-t'i, kor. Imdže) poslal Mangongovi vějíř zhotovený z papíru a bambusu a požádal ho o verše, načež Mangong ihned složil mistrovskou metaforu buddhistické prázdnoty.“²⁸ Velice podobné je i vyjádření v básni Hanam Čungwōna ‚Těším se z jasu‘.

V poezii je ale bambus zmiňován i jako předmět denní potřeby jako například klobouk, hůl, střecha, závěsy, lůžko či flétna.

V neposlední řadě odkazují básně na typické vlastnosti a kvality bambusu, které jsem zmiňoval v předchozích kapitolách. Například v básni Jun Son-doa²⁹ Píseň o pěti přátelích:

*„...Nepodobáš se stromu, nepodobáš se žádné z trav.
Uvnitř jsi dutý. Jak to, že umíš stát tak zpříma?
A zelenáš se celý rok! Jak tě mám, bambuse, rád!“³⁰*

Co se týče moderní poezie 20. století, tak například u básníka Pak Mok-wōla můžeme v jeho přírodně-lyrických básních najít naprosto shodné prvky jako například u korejských zenových mistrů z 9. či 16. století. Jde právě o prvky bambusu, měsíce a vánku spojená například v básních ‚Ozvěny‘, nebo ‚Měsíčná noc‘.

V próze se bambus vyskytuje například v díle Sen devíti z oblaků (Kunmong) od spisovatele Kim Man-džunga³¹. Celkem se tam bambus vyskytuje dvakrát, a to pouze v případech, kdy je popisována příroda či okolí děje. V těchto případech se také spojuje s borovicí. Například: „Na jih

²⁷ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 191

²⁸ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 241

²⁹ (1587 – 1671) Úřednické zkoušky složil s vynikajícím prospěchem a už jako student v nejvyšším konfuciánském učilišti Songgijungwan se v duchu konfuciánských ideálů snažil důsledně odhalovat korupci u dvora.

³⁰ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 87

³¹ (1637 – 1692 n.l.) Prošel klasickým vzděláním završeným literátskými zkouškami. Za vlády králů Hjon-džonga (1660-74) a Suk-čonga (1675-1720) zastával různá místa u dvora.

od něj, uprostřed borovic a bambusů...“³² Stejné spojení s borovicí při popisu místa najdeme i v díle Hvězda blesku (Čang Kuk-čindžön), kde je následně popisována vesnice: „Obklopena borovicemi a bambusy vypadala bohatě a osídleně...“³³ V tom samém díle pak najdeme i zmínku o bambusové holi, která byla typická pro buddhistické mnichy. Naopak v díle Královna Inhjön (Inhjön wanghudžön) se bambus objevuje při popisu manželky krále Sukčonga³⁴, která pocházela z rodu Min a byla vzorem ctností v každém směru. Doslova se o ní píše, že „každý se v její přítomnosti cítil jako mezi zelenými bambusy a cedry pod chladným nebem.“³⁵

V „Příběhu o Hösängovi“³⁶ od spisovatele Pak Či-wöna³⁷ se bambus objevuje pouze jako stavební materiál.

Zdá se, že bambus je stálý motiv a výčet jeho charakteristik je alespoň co se týče poezie platný dodnes. Používá se především při popisu míst, která mají určitý meditativní charakter, jak je tomu například v poezii zenových mistrů, nebo při popisu charakterových vlastností. V neposlední řadě je spojován i s řadou magických předmětů které jsou z něj vyrobeny, či obřadů, při kterých je používán. Nejčastěji je odkazováno na tradiční kvality bambusu jako jednu ze čtyř vznešených rostlin - stálost, věrnost, či skromnost.

³² Kim, Man-džung, Sen devíti z oblaků, překlad M. Löwensteinová, nakladatelství Reflex, 1992, str. 110

³³ Hvězda blesku, hrdinské příběhy ze staré Koreje, překlad M. Löwensteinová, Orientální ústav ČSAV, Praha 1992, str. 13

³⁴ vl. 1675 – 1720 n.l.

³⁵ Královna In-hjon a vyprávění z dlouhé chvíle, překlad M. Löwensteinová, nakl. Brody, Praha 1997, str. 9

³⁶ Korean Classical Literature An anthology, edited by Chung Chong-wha, Kegan Paul International Limited, London 1989, str. 31

³⁷ (1737 – 1805 n.l.) Významný spisovatel a učenec. Zastávce učení *sirhak* (hnutí za praktické vědy). V roce 1780 odjel do Číny, kde studoval sociální poměry v každodenním životě Číňanů a položil základy směru *sirhak*.

1.2. CHRYZANTÉMA (국화, „kukhwa“)

Chryzantéma je další z významných rostlin korejské kultury. Byla a stále je důležitou součástí korejského umění od keramiky až po literaturu, či malířství. Nejvíce je asi známá jako jedna ze čtyř vznešených rostlin. Ty jako celek představují mimo jiné čtyři roční období a na Dálném východě jsou nadřazeny ostatním. I Korejci si sagundža velice cení. Chryzantéma mezi nimi symbolizuje podzim, jelikož je schopna po prvních mrazících opět vykvést, čímž prokazuje svou vznešenost a dává na odiv svou krásu a sílu.

Pokud budeme pátrat po původu chryzantémy a veškerých představ o ní, musíme začít v Číně. Právě zde se, díky velké oblibě chryzantémy, o ní brzo zformovaly vědomosti a myšlenky do poměrně uceleného systému. Ten byl do království Korjŏ uveden na začátku 14. století, za vlády krále Čchungsuka³⁸. Tehdy došlo k prvnímu kontaktu s těmito vědomostmi a jejich aktivnímu přebírání. Vzhledem k faktu, že znalosti o chryzantémě byly převzaty z čínské kultury se dá tvrdit, že v dobové symbolice není patrný žádný rozdíl mezi čínským a korejským významem.³⁹

Co se významů týče, měla chryzantéma své nezastupitelné místo nejen v kultuře obecně, ale i v každodenním životě obyčejných lidí. Mezi lidmi se chryzantéma používala například jako obřadní květina. Při rituálech se v zájmu prosperity vesnice nechávala ve svatyňkách ochranného božstva na znamení díků. Při těchto obřadech se chryzantéma používala proto, že mimo jiné také symbolizovala dlouhý život a prosperitu. Tento symbolický význam si pravděpodobně podržela také díky historce, která se do Koreje dostala z Číny. V ní se praví, že jakýsi člověk 주유자 „čajudža“ pil nápoj ze svažené chryzantémy a poté omládl. Nejen v Číně, ale i v Koreji se věřilo,

³⁸ vl. 1313-1330, 1332-1339 n.l.

³⁹ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Sŏul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 78

že nápoje připravené z chryzantémy mají pro lidské tělo stimulační účinky. Dokonce se prý při častém užívání mohl člověk dožít až 300 let.

Dodnes se v Koreji na svátek dvou devítek, Čungjangdžöl (중양절)⁴⁰ připravují různé speciality, jejichž důležitou ingrediencí je právě chryzantéma. Stylizované chryzantémy najdeme například na formičkách pro zdobení koláčků songpchjŏn.

Když se zaměříme na původní čínskou symboliku, zjistíme, že se ta korejská opravdu prakticky vůbec neliší a že nedošlo k žádnému významnému posunu. „*Chryzantéma je podzimní květina, a proto je symbolem podzimu, nebo lépe řečeno 9. měsíce starého čínského kalendáře. Její jméno ťü je souzvučné s prodlévat (ťu) , stejně je i ťiou – devět jako devátý měsíc – souzvučné s ťiou – dlouhá doba. Proto je chryzantéma symbolem trvání a dlouhého života.*“⁴¹

Objevuje se často na obrazech v kombinaci s jinými symboly. Tyto obrazy ovšem většinou sloužily jako dary, které vyjadřovaly určité přání, které dárce přál obdarovanému.⁴² Například borovice a chryzantéma značí přání dlouhého života, luční kobylka sedící na chryzantémě zase znamená přání vysoké úřednické funkce a dlouhého setrvání v ní a chryzantéma s devíti křepelkami zase značí soužití v míru devíti pokolení.

Nejen v Číně, ale také v Japonsku, do kterého byla přenesena z Číny v 8. století, se chryzantéma těší veliké oblibě. „*Od 12. století se květ chryzantémy (kikka) stal znakem císařského rodu a císařského dvora. Symbolizuje mír, vznešenost a dlouhý život. Chryzantéma se považuje za národní květinu Japonska a znakem stylizovaného chryzantémového květu bývají opatřeny oficiální listiny a předměty týkající se císařského rodu a dvora.*“⁴³

⁴⁰ 9. den 9. měsíce lunárního kalendáře

⁴¹ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Eugen Diederichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 88

⁴² Podobný dar je zachycen i v Odkazech tří království, kdy královna Tŏngman (posmrtně Velká královna Sŏndŏk) obdržela darem od tangského císaře Taizonga obraz rudých, nachových a bílých pivoňek. Dynastie Tang (618 – 907 n.l.)

⁴³ Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M., Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje, Nakladatelství Libri, Praha 2006, str. 73

1.2.1 Chryzantéma v poezii a próze

V korejské poezii můžeme chryzantému najít velice často. Je úzce spojena se svou symbolikou podzimu. Jak jsem již zmínil, chryzantéma je jednou ze čtyř vznešených rostlin a její vznešenost pramení z faktu, že i po prvních podzimních mrazech dokáže vykvést. Tento fakt je v poezii zobrazován nejčastěji, a proto nacházíme chryzantému zobrazenou buď orosenou nebo ojíněnou.

Naprosto příkladným zobrazením ctnostné chryzantémy je báseň od I Čöng-boa:⁴⁴

*„Jak to, že v jarním vánku nekveteš, chryzantémo?
Když listy sevře chlad, otevřeš osamělé květy.
Snad jenom ty jsi ctnostná tak, že svedeš jíní vzdorovat.“⁴⁵*

Nebo také báseň od An Min-jonga⁴⁶:

*„Pověz mi, pročpak jarní vítr protiví se ti, chryzantémo?
- Raději zmrznu v ledovém dešti - u vrátek, sama, stranou všech -,
nežli bych zjara rozkvétala v záplavě obyčejných květů!“⁴⁷*

Spojení s jinovatkou a vlastně i moment, kdy chryzantéma dokazuje svou výjimečnost, najdeme například v básních:

⁴⁴ (1693 – 1766) Ačkoli u dvora dosáhl vysoké funkce ministra obřadů, opustil státní službu, aby mohl žít na venkově, v souznění s přírodou. Byl plodným básníkem, který vedle hansi napsal i přes 80 sidžo.

⁴⁵ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 128

⁴⁶ (1816 - ?)

⁴⁷ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 181

Han Jong-un⁴⁸, Dotek tvojí ruky

*„...Tak studený není ani vítr, který rozezvučí listy
spadlé za podzimního rána, kdy na chryzantémy
padá jinovatka...“*

Hwang Čin-i⁴⁹: Mistru So Se-jangovi na rozloučenou

*„Pavloň v zahradě opadáva ve svitu měsíce,
divoké chryzantémy žloutnou zkřehlé jinovatkou.
...“⁵⁰*

Spojení chryzantémy s podzimem jako takovým najdeme nejčastěji v dílech korejských zenových mistrů, kde, když už je chryzantéma zobrazena, tak právě v souvislosti s podzimem.

Puhju Sonsu⁵¹: Vysvětlení, o něž mne požádal jeden zenový mnich

*„Časně zjara se rozvíjejí kvítky slivoně,
v hloubi podzimu rozkvétají divoké chryzantémy.
...“⁵²*

Vyprovázím přítele, který se vrací domů do hor

*„...Na hoře Čirisan kvetou chryzantémy:
nastal podzim.
...“⁵³*

⁴⁸ (1879 – 1944 n.l.) Reformátor korejského buddhismu, aktivní účastník korejského hnutí za nezávislost, básník i prozaik. Mnichem se stal v pětadvaceti letech.

⁴⁹ (1511 – 1541) Věhlasná kiseng zvaná též Mjong-wol – Jasná luna; jako dceři vzdělaného aristokrata, byť nemanželské, se jí dostalo vzdělání, které pravděpodobně prohloubila i přátelstvím s proslulými literáty své doby, zejména vztahem s významným filosofem Hwadanem So Kjong-dokem.

⁵⁰ Déšť v horách rozezňuje bambusy, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 116

⁵¹ (1543 – 1615 n.l.) Významný žák Čchongho Hjudžonga, spolu s ním se podílel na oživení studia sůter, meditace a recitace Buddhova jména v horských kláštorech. Proslul jako výjimečně ctnostný muž pevného charakteru.

⁵² Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 150

⁵³ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 155

Čchongho Hjudžong⁵⁴: Ostrovy nesmrtelných

*„...Ráno žluté květy chryzantém roní rosu,
večer rudé listy javorů oplakávají podzim.“⁵⁵*

Samozřejmě ale nesmím zapomenout zmínit slavnou, klasickou a mnohokrát zhudebněnou báseň od So Čöng-džua⁵⁶, Chryzantéma.

*„Aby rozkvetl jeden květ chryzantémy,
musí už od jara kukat kukačka.
Aby rozkvetl jeden květ chryzantémy,
musí navíc hřmět v černých oblacích.
Chryzantémo, jsi jako moje sestra:
vrátila se z pěšiny mezi zadními dvorky,
kde kdysi v mládí bloumala ustýskaná, toužící,
a teď stojí před zrcadlem.
Aby se tvé žlutožluté okvětní plátky mohly rozvinout,
padla včera v noci první jinovatka a byla taková zima,
že jsem nemohl usnout.“⁵⁷*

V próze najdeme chryzantému jako jasný symbol podzimu. Ve všech třech zmínkách v Kim Man-džungově díle Sen devíti z oblaků má chryzantéma pokaždé stejný a zřetelný význam. Podzim.

I u chryzantémy můžeme říci, že její symbolika je stálá a ucelená. V poezii se ve valné většině užívají její kvality coby jedné ze čtyř vznešených rostlin. Zejména je zachycen prvek vykvetení po prvních mrazech, jenž je úzce spjatý s nástupem podzimu. Toto je stěžejní symbolika chryzantémy v poezii.

⁵⁴ (1520 – 1604 n.l.) Vůdčí osobnost korejského buddhismu období dynastie I: rozvíjel metodu kóanové meditace mistra Tcheo Poua, založil „rodinnou tradici“ horských klášterů, praktikující studium súter, meditaci a recitaci Buddhova jména.

⁵⁵ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 138

⁵⁶ (1915 - 2000) 3 krát nominovaný na Nobelovu cenu jihokorejským Pen-clubem. Dlouhá léta působil jako profesor literatury na buddhistické univerzitě Tongguk v Soulu.

⁵⁷ Stanu-li se kamenem, překl. Ivana M. Gruberová, Mladá Fronta, 1996, str. 47

1.3. ŠVESTKA (매화, „mähwa“)

„Švestka kvete jako první v roce, ještě dříve, než jí vypučí listy. Na severu Číny, kde je chladno, se však musí pěstovat ve sklenících, aby vykvetla na počátku jarního měsíce (leden/únor podle starého kalendáře).“⁵⁸ Je prvním zvěstovatelem nového života, který se snaží propuknout pod vrstvou sněhu. Zimní švestka má podle Korejců podobu mrtvého draka. Znovunabytí energie do jejího starého těla pak symbolizuje návrat jara. Švestka samotná ale představuje v konceptu čtyř vznešených rostlin zimu a nedotčenost. Dále také ženskost a dívku – pannu, vzbuzující pocit nevinnosti a čistoty. Je také jedním ze tří přátel zimy. Ve Vietnamu se švestka používá na Nový rok podobně jako náš vánoční stromeček.

Pět okvětních lístků švestky také symbolizuje pět bůžků štěstí, kteří původně pocházejí z Číny. Proto byla mimo jiné používána k přivolávání štěstí. Je také tou nevýznamnější mezi rostlinami symbolizujícími lásku. Mimo symboliky lásky, čistoty a nevinnosti má také poměrně silný sexuální význam. Nejen, že „pokrývka švestkových květů“ znamená pokrývku na svatebním loži, ale také vyobrazení švestkových květů bylo běžné pro vybavení domu kisäng. Syfilitida se tehdy poznala podle toho, že se na těle objevily flíčky ve tvaru švestkového květu. V Číně byla syfilitida nazývána „nemocí vrby a švestky“ právě kvůli podobnosti nádorů a švestkových květů.⁵⁹

V Koreji se dříve věřilo, že už jen tím, že budete v domě pěstovat švestku, budete podporovat sexuální touhu. Alkohol z takto vypěstovaných plodů pak měl sladkou chuť a silné povzbuzující účinky. Také díky tomu, že má švestka hodně semen, značila plodnost.

⁵⁸ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Euden Diedrichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 244

⁵⁹ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, 268

Motiv švestky se velice často objevoval na dívčích sponách do vlasů a v lidovém malířství. Švestkový květ bylo hojně užívané jméno pro služebnice a komorné.

Dříve se věřilo, že mladé, rovně rostlé švestkové větve mají schopnost odhánět špatnou energii. Při postavení nového domu, nebo při nastěhování se do nového domu se prováděl obřad, při kterém se tlouklo švestkovou holí o zem a tím se vyháněli zlí duchové. Podobný postup se používal v případě nemocného dobytka. Použil-li se na krávu, ke které se připoutal zlý duch, švestkový prut, věřilo se, že duch odpadne a zvíře se rychle zotaví. Švestkové hole se běžně používaly při obřadech a také v buddhistických kláštorech. Vyprávělo se také hodně příběhů o tom, jak vznešený člověk zabodl švestkovou hůl do země a z té pak vyrostl veliký, silný strom.⁶⁰ To vše mělo reprezentovat její náboženský význam a také sílu a posvátnost přírody.

⁶⁰ Tento motiv se neobjevuje pouze u švestky, ale u „zabodnutých holí“ obecně.

1.3.1 Švestka v poezii a próze

Švestka, nebo lépe slivoň, jak je spíš v básních nazývána, se v korejské poezii objevuje především v souvislosti s ročním obdobím. Konkrétně jako symbol jara, nebo také přicházejícího jara, kdy je počasí ještě velice chladné. Motiv přicházejícího jara a švestky je v poezii v průběhu staletí konstantní. Je zachycen jak v konfuciánské, v buddhistické, i novodobé poezii. Paralelu nacházíme nejen mezi jednotlivými staletími a myšlenkovými směry, ale i mezi společenskými vrstvami. Totožné motivy najedeme jak v poezii vysokých konfuciánských literátů, tak v dílech korejských zenových mistrů, či dokonce kisäng. Pro porovnání zmíním několik příkladů.

I Säk⁶¹

*„V údolích je už bílo. Na svazích mračno skrylo sníh.
Jak by se jenom podařilo švestkové větvi rozkvést tady?
...“⁶²*

Mähwa (Švestkový/Slivoňový květ)⁶³

*„Jaro si znovu našlo cestu k staříčké větvi slivoně.
A květy málem vyrazily, kde rozkvétali kdysi.
Sněhová sprška! Slivoň váhá: rozkvést, nebo ne?“⁶⁴*

Puhju Sonsu

*„Časně z jara se rozvíjejí květy slivoně,
v hloubi podzimu rozkvétají divoké chryzantémy.
Mám-li vysvětlit, proč to tak je...“⁶⁵*

⁶¹ (1328 – 1396) věhlasný neokonfuciánský filozof a literát, profesor na nejvyšším konfuciánském učilišti Sönggungwan.

⁶² Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 30

⁶³ Vyhlášená kisäng údajně z Pchjöngjangu.

⁶⁴ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 111

⁶⁵ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 150

An Min-jong

*„Zas a zas vítr mete sníh do okna horské chýše?
Mráz skulinami doráží na spící slivoňový květ.
Nic nezmůže. Ať se vzteká! Vždyť jaro čeká za tím květem!“⁶⁶*

Han Jong-un

*„Do větví slivoně, které se zdáli být mrtvé, do
kvítků, jež se rodí z perel chřadnoucího sněhu, se
potichu vlévá jarní energie. Jaká krása!
...“⁶⁷*

V próze se objevují hlavně květy slivoní a také obraz vykvetlé slivoně v zimě – což je znamení brzkého příchodu jara. Jako jedna ze tří přátel v zimě si toto spojení udržuje i zde. Ve zmiňovaném díle Královna Inhjŏn se slivoň objevuje při popisu krásné a ctnostné ženy a zároveň je v onom přirovnání použito právě spojení se zimou – jarem. „Její dokonalost vytvářela dojem jarní záře, rozkvetlé slivoně uprostřed sněhu...“⁶⁸ Podobné spojení se objevuje i v jedné básni z románu Čo Ungdžŏn „...silný vítr vál a uprostřed sněhu vykvetla slivoň.“⁶⁹ Odkaz na slivoňové květy pak najdeme i v díle Kim Man-džunga Sen devíti z oblaků.

I v próze, hlavně té klasické, se objevují básně, kde můžeme najít právě květinové symboly. Například v příběhu „Jak čáp rozhodl spor“.

*„... V dobrém období, kdy jaro je v plné síle
švestky a broskvoně jsou v plném květu...“⁷⁰*

⁶⁶ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 181

⁶⁷ Han, Jong-un, Tvoje mlčení, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2003, str. 58

⁶⁸ Královna In-hjon a vyprávění z dlouhé chvíle, překlad M. Löwensteinová, nakl. Brody, Praha 1997, str. 113

⁶⁹ Hvězda blesku, hrdinské příběhy ze staré Koreje, překlad M. Löwensteinová, Orientální ústav ČSAV, Praha 1992, str. 55

⁷⁰ Korean Classical Literature An anthology, edited by Chung Chong-wha, Kegan Paul International Limited, London 1989, str.

Stejně jako chryzantéma má i švestka silnou a ustálenou symboliku. V poezii je spojena především se symbolikou jara a také je užívána jako připodobnění krásných žen. V kultuře má i lehký sexuální podtext. Například ve spojení s kisäng, pohlavními nemocemi, či podporou sexuální touhy.

1.4. ORCHIDEJ (난초, „nančcho“)

Orchidej je další ze čtyř vznešených rostlin. V konceptu čtyř ročních období představuje orchidej léto.⁷¹ Dále si ale také udržuje význam prosperity, potěšení, vytríbenosti a krásy. Podobně jako u chryzantémy, i u orchideje pochází většina charakteristik, mýtů a pověrečných praktik původně z Číny, odkud se šířily až do Japonska. Proto nepřekvapí, že základní symbolické významy zůstaly v těchto zemích identické.

O původu orchideje se vypráví starý příběh. Je o bohyni Majago⁷² - bohyni ochránkyni pohoří Čirisan. Ta, když čekala na svého milého, vybrala z kůry stromu nit a z ní vyrobila látku. Z té látky pak ušila šaty a dál čekala na svého milého na Čchönwangbongu.⁷³ V oblacích zahalený Panja⁷⁴ se kolem ní prosmýkl a zamířil k poli ptácnice. Majago ho chtěla pronásledovat a chytit, ale to se jí nepovedlo. Rozčilená Majago roztrhala vyrobené šaty na kousky a ty zahodila. Kousky se pak zachytily všude možně ve větvích stromů, kde se třepotaly ve větru. I přes to všechno, aby oslnila Panja, zařídila Majago, která se stále ještě nezbavila hněvu, aby v Čirisanu nemohla ptácnice kvést a usadila se na Čchöngwangbongu. Říká se, že Majago poté proměnila cáry roztrhaného oblečení ve větrné orchideje⁷⁵, které pak osídlily pohoří.⁷⁶

V symbolice orchideje je asi nejdůležitější její vůně. Tento odkaz se objevuje i v Konfuciových dílech. Například: „Když žijete s laskavým člověkem, je to jako vstoupit do místnosti s orchidejí – dlouho tu vůni nemůžete rozpoznat.“⁷⁷ Orchidej byla chápána jako krásná a voňavá věc,

⁷¹ Případně symbolizuje přímo boha léta, planetu Mars – 화성 (hwasöng).

⁷² 마야고

⁷³ Vrcholek na hoře Čirisan.

⁷⁴ Její milý.

⁷⁵ Také „Samurajská orchidej“.

⁷⁶ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽÖN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 146

⁷⁷ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽÖN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 147

kteřá má také vznešené vlastnosti. To také dokazuje přirovnání, které se objevuje v I-t'ingu, Knize proměn, že „vůně, či příchut' mluvy laskavého člověka se podobá vůni orchideje.“⁷⁸

Dále orchidej ve své symbolice nejčastěji znázorňovala ženský princip a byla chápána jako něco čistě ženského. Například v Číně byl dech krásné ženy přirovnáván k vůni orchideje a domy, kde žila mladá dívka, nebo také její ložnice byly označovány jako pokoj orchidejí. Ženskost orchideje dokazuje i historka, která vypráví o muži Chua z Číny. Říká se, že když muž pěstuje orchideje, jeho krása jen vzkvétá, ale nikdy kolem sebe nebude šířit jejich vůni. Je to tím, že vzájemný vztah muže a orchideje nemůže znamenat lásku. Orchidej tedy měla být něčím čistě ženským. V prenatalních snech znamená orchidej početí dítěte.

V poezii se orchidej neobjevuje oproti jiným rostlinám tak často. Můžeme jí najít například v básních konfuciánských a neokonfuciánských literátů. Konkrétně třeba u neokonfuciánského učenice I Hwanga⁷⁹ v jeho básni Dvanáct melodií z Tosanu.

*„...V údolí kvetou orchideje. Tak rád mám jejich vůni.
Na svazích leží bílý sníh. Tak rád mám jeho třpyt.
V mysli si uchovávám obraz milovaného vladaře.
...“⁸⁰*

Nebo také v básni Rybářovy roční doby - Jaro od Jun Sŏn-doa.

*„...
Vesluj k té trávě plné hub. Žluť! Karmín! A ty orchideje!
Zastav člun! Zastav člun!
...“⁸¹*

⁷⁸ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Sŏul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 148

⁷⁹ (1501 – 1570) Také zvaný I Tchŏgje. Tento věhlasný neokonfuciánský učenec, někdy nazývaný „korejský Ču Si“, se snažil vyhnout úřední kariéře, miloval volný život učenice a učitele uprostřed přírody.

⁸⁰ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 60

⁸¹ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 91

V próze nalezneme odkaz na orchidej v díle Sen devíti z oblaků, kde je zmiňována údajná Konfuciova píseň s názvem „Krásná orchidej“.

V literatuře není orchidej oproti jiným rostlinám tolik rozšířeným motivem. Její symbolika se vztahuje zejména k její vůni a vzhledu. Obecně se užívá zejména jako symbol ženskosti a krásy.

1.5. BOROVICE (솔, „sol“)

Borovice je bezpochyby jeden z nejvýznamnějších a nejoblíbenějších symbolů, či námětů, objevujících se v celé korejské kultuře. Nejen v Koreji, ale i v Číně se borovice těší velké přízni umělců a dokonce i panovníků. A to zejména staré borovice. Jednu takovou nechal první čínský císař jmenovat úředníkem pátého stupně, což samo o sobě svědčí o obrovské úctě. V čínské kultuře je to dokonce nejčastěji zobrazovaný strom vůbec. Je zmiňovaný například v Konfuciových Hovorách *„svým tichým bytím si prodlužuje život. Teprve když nastane zima, všimne si, jak pozdě odkládají borovice a cypřiš svůj šat“*⁸² a dále také v mnoha básních, kde jako topos opět zaujímá přední místo.

Podobně je tomu i v kultuře korejské. Tam je pro svou odolnost vůči zimě známá především jako jedna ze „tří přátel v zimě“. Trojici doplňuje bambus a švestka. Borovice je také symbolem dlouhověkosti, stálosti a sebekázně. V případě dlouhověkosti je navíc často spojována s jeřábem, kdy při tomto spojení vyjadřuje poslední léta dlouhého života. Vzhledem k tomu, že její jehličky vyrůstá vždy ve dvojicích, stala se borovice mimo jiné symbolem šťastného manželství.

První zmínky můžeme najít už v díle Samguk jusa. Například v příběhu o Kim Ju-sinovi *„Když paní Kim Čä-mä zemřela, byla pochována v údolí Sangok v Čchöngjōnu, proto se mu říká Čämägok. Každý rok na jaře se tam vypraví všichni z rodu. Shromáždí se na jižní straně a koná se tu hostina. V tu dobu kvete sto druhů květin a les je plný rozkvetlých borovic. Na okraji údolí byla postavena poustevna, kterou pojmenovali Songhwabang, Komnata kvetoucích borovic, a později se stala svatyní Kim Ju-sina.“*⁸³

⁸² Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Eugen Diederichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 23-24

⁸³ Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová, str.

Borovice také hrála významnou roli v běžném životě. Kromě toho, že byla rozšířená po celém území a používala se jako hlavní stavební materiál, se s ní pojilo množství pověr a byla nedílnou součástí některých obřadů. Věřilo se, že když chtějí bohové sestoupit z nebe na zem, tak si k tomu vybírají vysoko vzrostlou borovici. I proto měla borovice mezi jinými ochrannými stromy svoje nezastupitelné místo a byla jednou z nejvýznamnějších. Asi nejdůležitější úlohou borovice byla ochrana vesnice. Původně měla každá vesnice jeden ochranný strom, ale postupem času byla borovice přijímána jako rodinný, nebo dokonce i jako osobní patron. Například v okrese Mjōngdžu provincie Kangwōndo chodily ženy za soumraku 4. měsíce lunárního kalendáře k hoře blízko své vesnice, aby darovaly obětiny svým ochranným stromům. „San“, který měla každá žena po dobu jednoho roku pověšený ve své kuchyni, poté přivázala na svou borovici a s přidáním obětiny si přála zdraví a klid pro svou rodinu. Zde je patrný rozdíl mezi modelem jediné posvátné borovice, která vždy stávala na nějakém významném, posvátném místě v horách a plnila úlohu patrona vesnice, a „masovým“ pojetím pozdější doby, kdy fungovala jako osobní, či rodinný patron. V tomto patronátu se díky obětinám nejspíš snoubí jak úcta k duchům předků, tak k duchům hor.⁸⁴

Co se obřadů a rituálů týče, používaly se větve borovice především jako nástroj k vymýcení všeho špatného a při očištění různých míst. Tento význam „očisty“ si stále ponechává.

Borovice má také množství symbolických významů ve spojení se sny. Když ji spatříte ve snu, znamená to, že se dostanete do státních služeb. Když spatříte borovici, která nevydává žádný zvuk, znamená to, že vaší domácnost čeká prosperita, když ve snu malujete bambus a borovici znamená to, že všechny věci dopadnou dobře. Na druhou stranu se říkalo, že

⁸⁴ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Sōul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 431

když zahyne hodně borovic, budou i lidé hodně umírat. A když borovice uschne, postihnou lidi nemoci.⁸⁵

Jak jsem již zmínil, borovice se hojně používala jako stavební materiál. Korejci dávali borovicím specifická jména podle toho, k čemu se používaly, či jaké měly vlastnosti. Například borovicím, které se používaly na stavbu paláců, se říkalo 황장목 „hwangdžangmok“. Na výstavbu domů významných rodin, nebo jako trámy, pilíře, či nosníky v buddhistických chrámech se používaly borovice, kterým se přezdívalo 준양목 „čunjangmok“. Musely to být ty nejvyšší, nejrovnější borovice, které vypadaly, že mohou podpírat samotná nebesa.⁸⁶

Specifických názvů borovic je však daleko více. Borovicím, které měly určitou duchovní vážnost a význam se říkalo 낙락 장소 „nangnak čangso“, a byly často výjimečného vzhledu. Stály například na okraji útesu a jejich tvar navozoval pocit, že se každou chvíli promění v draka.⁸⁷ Další názvy pro takovouto osamělou borovici mohou být například 독송 „toksong“ neboli samotářská borovice. Pro borovice zaváté sněhem se používal výraz 설송 „sölsong“ a pro borovice, které odolávají krutým mrazům 한송 „hansong“.⁸⁸

Tato neobvyklá náklonnost k borovicím dala vzniknout samostatným uměleckým směrům věnovaným výhradně borovici. Jedná se například o hudbu, malířství i poezii.

⁸⁵ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 432

⁸⁶ Kim, Yol-kyu, Uncovering the Codes, Fifteen Keywords in Korean Culture, Jain publishing company, Fremont California, 2005, str. 73

⁸⁷ Kim, Yol-kyu, Uncovering the Codes, Fifteen Keywords in Korean Culture, Jain publishing company, Fremont California, 2005, str. 73

⁸⁸ Kim, Yol-kyu, Uncovering the Codes, Fifteen Keywords in Korean Culture, Jain publishing company, Fremont California, 2005, str. 74

1.5.1. Borovice v poezii a próze

Borovice je v poezii mezi rostlinnými vzory ten bezesporu nejčastěji užívaný. Můžeme ji nalézt již v nejstarších dochovaných dílech. Například v jedné z mála dochovaných básní hjangga⁸⁹ z díla Odkazy Tří království. V té básni je oslavován hwarang Kipcharang a složil ji mnich jménem Čchundam za vlády krále Kjöngdöka⁹⁰. Také je při popisu její výšky navozován pocit velikosti a stárí, stejně jako dále její odolnost vůči mrazu, tudíž její hlavní symbolické rysy.

*„... Ach, jak vysoké jsou větve borovice
že jejich květy ušlechtilé nepocítí ani mráz.“⁹¹*

Asi nejčastější výskyt je v dílech korejských zenových mistrů, která jsou velice přírodně orientovaná. Atmosféra jejich básní je hodně poklidná a meditativní. K tomu využívají kombinací mnoha přírodních prvků, borovici nevyjímaje. V těchto básních ji můžeme najít zejména ve spojení s vánkem, či větrem, který vydává hluboké šumění při průchodu jejími větvemi. Také je časté zasazení básně do noci, za svitu měsíce, nebo s výhledem na něj. Tyto motivy se v básních různě obměňují, nebo se mohou objevit všechny najednou.

Čingak Hjesim⁹²: V noci

*„Borovice šumí ve větru,
voda hučí mezi kameny...“⁹³*

⁸⁹ „Písň domova“, básnický útvar ze 7. – 10. stol., zapisovaný systémem hjangčchal, což je systém zápisu korejštiny pomocí čínských znaků.

⁹⁰ Kjöngdök - 35. král království Silla – (vl. 742-765 n.l.)

⁹¹ Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 92

⁹² (1178 – 1234 n.l.) Nástupce Podžo Činula v klášteře Songgwangsa, první ze šestnácti mistrů korejské zenové tradice, jenž stejně jako mistr Činul obdržel titul „učitel národa“.

⁹³ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 53

Hamho Kihwa⁹⁴: Co mám na srdci

*„...vítr šumící v borovicích a měsíc ověnčený jmelím
osvěží mou duši.“⁹⁵*

Puhju Sonsu: Veršuji Čongbongův popěvek

*„...Je osamělý, nikdo ho nehledá,
oknem s výhledem na borovice vnika jasný měsíc.“⁹⁶*

Čchoui Uisun⁹⁷: Čtyřverší

*„...Nastala jasná chladivá noc: pohodlně se posadili,
a společně se dívají na měsíc nad borovicí.“⁹⁸*

Měsíc nad borovicí

*„Něžná je borovice za oknem,
krásný je měsíc nad borovicí. ...“⁹⁹*

Čchongho Hjudžong: V klášteře Pohjonsa

*„...Jasný měsíc v okně, uveleben v čisté prázdnotě
poslouchám, jak nekonečný vítr v borovicích
divoce šumí.“¹⁰⁰*

⁹⁴ (1376 – 1433 n.l.) Vysvětluje principy Buddhova učení konfuciáncům, usiloval o soulad mezi konfucianismem a buddhismem. Studoval konfuciánskou akademii Songgungwan v Soulu a v jednatřiceti letech se stal mnichem.

⁹⁵ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 117

⁹⁶ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 152

⁹⁷ (1786 – 1866 n.l.) Proslul jako mistr meditace, poezie, malířství, kaligrafie a především čajového obřadu – dodnes je nazýván Čajovým světlem.

⁹⁸ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 170

⁹⁹ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 174

¹⁰⁰ Déšť v horách rozeznívá bambusy, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 178

Tento motiv ale najdeme i u neokonfuciánského filozofa a literáta Sŏ Kjŏng-dŏka¹⁰¹ v básni Bez názvu.

*„...zavřel jsem dveře uším,
a přesto jsem stále slyšel vítr v borovicích...”¹⁰²*

V poezii jsou ale i další a také důležitější kvality borovice, které jsou často užívány. Jako jedna ze „čtyř vznešených rostlin“ a „tří přátel v zimě“ má borovice jisté vlastnosti, pro které je ceněna a ty jsou reflektovány i v poezii. Jak jsem již psal výše, je borovice spojována mimo jiné se zimou, ctí, silou a přímostí. Tyto atributy nacházíme v poezii nejčastěji.

Hamho Kihwa: Domek v borovicích

*„Jen borovice jsou pěkně husté a ářivě zelené
i v hlubokém zimním sněhu. ...
... a větve, které dovedou snášet mráz, vítají
jasný měsíc.”¹⁰³*

Jun Sŏn-do: Píseň o pěti přátelích

*„...Květ v slunci rozkvétá, list v mrazu z větve letí.
Sosno! Čím to, že zimní chlad jehličí nevezme ti?
Ó sosno!, devíti prameny se živí tvoje kořeny. ...”¹⁰⁴*

Kim Su-džang¹⁰⁵

*„Jak to, že usměvavé sosny mávají oblakům?
Proč větve meruněk a broskví bojí se podzimních mlh?*

¹⁰¹ (1489 – 1546 n.l.) Neokonfuciánský filosof a literát. Nezajímala ho úřednická kariéra, cele se věnoval neokonfuciánské metafyzice. Zabýval se estetikou, matematikou i věštěním.

¹⁰² Déšť v horách rozeznívá bambusy, překl. Ivana M. Guberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 175

¹⁰³ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 118

¹⁰⁴ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 87

¹⁰⁵ (1690 – asi 1769 n.l.) Jeden z nejpłodnějších básníků sidža, známý pod přezdívkou Nogadžé. Zanechal na sto dvacet básní, z toho přes třicet ve formě výpravných sidžo. Podstatně rozšířil dosavadní tematiku korejské poezie.

*Snad, že je sosna po celý rok táž, pevná tak jako ušlechtilý muž.*¹⁰⁶

Ju Čchi-hwan¹⁰⁷: Vlídny strom

*„U cesty stála stará borovice, jejíž černé větve
rozpražené k nebi vzdychaly i v úplném bezvětrí. ...“*¹⁰⁸

**Koun Čchö Čchi-won: Zelený břechťan se ovíjí kolem
borovice...**

*„Zelený břechťan se ovíjí kolem borovice,
bílý měsíc se odráží na hladině potoka...
...a v té chvíli poletují roklemi vločky sněhu!“*¹⁰⁹

Borovici nacházíme i v poezii psanou kisäng. Konkrétně od kisäng jménem Sori (Sosna)

*„Volají na mne: Sosno! Sosno! Za jakou sosnu mne to mají?
Na kraji skal se vypínám. Ta hrdá sosna – to jsem já! ...“*¹¹⁰

Borovice také vystupuje v jedné poetické alegorii od Čong Čchöla¹¹¹, zvaného také Songgang (Sosnová řeka).

*„Ach běda, sosno, pokáceli tě! vysoká sosno s hustým větrovím!
Jaký by z tebe byl pilíř! Jak dlouhý a silný trám!
Co jestli říše ztratí rovnováhu? Čím ji pak podepřít?“*¹¹²

¹⁰⁶ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 167

¹⁰⁷ (1908 – 1967 n.l.) Jeden z mála filosofických básníků v korejské poezii. V období korejské války se Ju Čchi-hwan jako dobrovolník z řad spisovatelů zúčastnil bojů proti komunistické armádě a mnoho jeho básní čerpá z této zkušenosti.

¹⁰⁸ Stanu-li se kamenem, překl. Ivana M. Gruberová, Mladá Fronta, 1996, str. 68

¹⁰⁹ Déšť v horách rozeznívá bambusy, překl. Ivana M. Guberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 60

¹¹⁰ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 114

¹¹¹ (1536 – 1593 n.l.) V jeho životě se jako u mnoha jiných vzdělanců střídala údobí, kdy zastával nejvyšší úřady v blízkosti panovníka, s obdobími vyhnanství, kdy byl svými politickými rivaly přinucen žít daleko od dvora a svého vladaře.

¹¹² Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 79

„...sosnou jsou míněni schopní lidé vysokých mravních kvalit, kteří byli ve sporech mocenských klik u dvora nařčeni ze spiknutí a při pronásledování literátů v roce 1545 popraveni. Stejně jako i v následujícím sidžu autor vyjadřuje obavy o osud země, v níž panovník nechrání čestné muže a budoucí opory království.

Pročpak ta rozložitá sosna stojí tak blízko u cesty?

Lepší by bylo, sosno, opodál v údolí růst.

Tady tě dřevorubci budou chtít lany a sekerami porazit. ¹¹³

V próze můžeme borovici najít například v dílech Sen devíti z oblaků, nebo Hvězda blesku, kde je použita jak při popisu místa¹¹⁴, tak i v názvu písně - „Vítr ve větvích borovic“¹¹⁵. V popisu místa jsou s borovicí spjaté podobné prvky jako v poezii. Například „Rosa padla do větví borovic, nad jejich vrcholky zablikaly hvězdy a na východě se z mraků vyloupil měsíc.“¹¹⁶ Také je běžné, že někdo „odpočíval ve stínu borovic“.

Co se literatury týče, má borovice velice stálý inventář symbolických významů, které pramení zejména z jejích kvalit coby jedné ze čtyř vznešených rostlin a třech přátel v zimě. Tedy dlouhověkost, stálost, sebekázeň, odolnost vůči zimě, nebo vznešenost. Tato symbolika je v literatuře nejčastější. V básních korejských zenových mistrů se borovice objevuje podobně jako bambus při popisu míst, která mají navozovat poklidnou, až meditativní atmosféru. Co se obecné symboliky týče, tak borovice jako taková měla v Koreji velký význam v běžném životě. Do současnosti se však podle mého zachovala spíše jako významný literární prvek.

¹¹³ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 79

¹¹⁴ Spojení s bambusem – viz kapitola Bambus v poezii a próze

¹¹⁵ Kim, Man-džung, Sen devíti z oblaků, překlad M. Löwensteinová, nakladatelství Reflex, 1992, str. 15

¹¹⁶ Kim, Man-džung, Sen devíti z oblaků, překlad M. Löwensteinová, nakladatelství Reflex, 1992, str. 35

1.6. IBIŠEK (무궁화, „mugunghwa“)

„Korejci mají ibišek v lásce už celá staletí. Podle záznamů považovali Korejci ibišek za posvátnou rostlinu již od dávných dob. Dokonce i království Silla nazývalo samo sebe „Zemí ibišku.“ Staří Číňané odkazovali na Koreu jako na zemi vznešených, kde kvete ibišek. Láska k této květině byla umocněna ještě více, když byla na konci 19. století vepsána věta „ibišek, tři tisíce kilometrů krásných hor a řek“¹¹⁷ do národní hymny. Vzhledem k tomu, že byl ibišek po staletí důležitou součástí korejské historie, bylo pochopitelné, že poté, co byla Korea osvobozena od japonské koloniální nadvlády, se úředně stal národní květinou.

V Koreji je více než 100 původních odrůd ibišku. Podle barvy květu se rozdělují do třech skupin – tansim (단심 - květ s červeným středem), pädal (배달 - bílý květ) a asadal (아사달 - růžové puntíky na okrajích lístků). Jednoduchý květ tansim slouží jako národní květina.

Ibišek kvete od časného července do pozdního října. Na jediném keři může kvést 2 000 až 3 000 květů a je dostatečně silná na to, aby přežila roubování, či jako květinová dekorace. Rostlina údajně reprezentuje touhu po udržení národního rozvoje a prosperity. Korejci se starají a opečovávají tuto národní květinu, která podle nich symbolizuje všechny krásy a také zkoušky a nesnáze, kterými si museli projít.¹¹⁸

To, proč si Korejci vybrali zrovna ibišek jako národní květinu, má i další důvody. Podle jedné encyklopedie se v mysli Korejce, jenž pěstuje ibišek, usadí víra ve světlou budoucnost. Podle jednoho starého příběhu žila kdysi v Číně za dynastie Tang jedna princezna. Ta si přála, aby dvanáctého měsíce lunárního kalendáře vykvetly všechny květiny. Všechny až na

¹¹⁷ „...무궁화 삼천 리 화려 강산“ (...MUGUNGHWA SAMČCHÖLLI HWARJŎ KANGSAN)

¹¹⁸ <http://www.korea.net>

jedinou opravdu na její přání rozkvetly. Tou jedinou výjimkou byl ibišek, který si Korejci vybrali jako národní květinu. Tento příběh má přeneseně symbolizovat sílu Korejců a to, že se nepoddali Tangské dynastii stejně, jako se ibišek nepoddal přání princezny.

Co se symboliky samotné týče, ibišek představuje především krásu. Dříve se používal ke znázornění obličeje mimořádně krásné dívky, či krásného obličeje obecně. Objevuje se i v jednom rýmu písně opěvující krásu jakési korejské prvorozené princezny.

Ještě dříve než v umění nebo kultuře byl ibišek důležitý hlavně v lékařství. Tam se nepoužíval pouze květ, jako u nás, ale také listy, kořen i semínka. Mladé lístky se také daly použít jako salátová zelenina, a nebo se daly po spaření pít jako čaj. Ve starých receptech se ibišek spařil a smíchal s dalším kořením, aby poté spolu se sójovou omáčkou dochucoval pokrmy. V zahradách a parcích se často používal jako živý plot. „Jakmile se ibišku dostane slunečního světla, spotřebuje všechn svůj život a vykvete. Jakmile slunce zapadne, uvadá. Tento jepičí život symbolizuje prchavost běžného života v honbě za štěstím a bohatstvím.“¹¹⁹ Zejména je to metafora pro životní situace, kdy něco náhle a nenávratně zmizí. Je to stejné jako život ibišku, který ze sebe v jednu chvíli vydá to nejlepší a na vrcholu své nádhery nezpychne, ale probudí se v něm pokora.

V literatuře se ibišek téměř nevyskytuje. Obecná symbolika vychází zejména z jeho reálných vlastností. Symbolizuje krásu a pomíjivost. Nejvýznamnější úlohou je pak role národní květiny.

¹¹⁹ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 271

1.7. BROSKEV (복숭아, „poksunga“)

Broskev je další z řady posvátných stromů na Dálném východě. Například v Číně má broskev velké množství symbolických významů, z nichž se několik přeneslo i do Koreje. V Koreji se již od dávných dob traduje přísloví o „broskvoňovém klacku na duchy“. Broskev je tak považována za nástroj k odhánění zlých duchů. To se jednoznačně vztahuje k čínskému pojetí broskvoně, kde nejen dřevo, ale i barva plodů odháněla demony. Dále jsou ale známy i takzvané nesmrtelné broskve, které podle různých pramenů dozrávaly jednou za jeden, tři, nebo devět tisíc let a rostly v zahradách Si-wang-mu v horách Kchun-lun.¹²⁰ Odtud pak pochází jejich symbolický význam nesmrtelnosti, či alespoň dlouhého života, který se opět vyskytuje i v korejském folkloru. K tomu napomohlo i to, že „...s uvedením díla *Pramen broskvových květů* čínského básníka Tchao Jüan-minga posílil jejich význam jakožto plodů spojených s nesmrtelností.“¹²¹

Mezi další symbolické významy patří i označení krásné dívky, či jejího obličej. Často se proto používala broskev ve jménech takových dívek. Takovou zmínku můžeme najít i v díle *Odkazy Tří království* v příběhu o ženě jménem Tohwa a jejím synovi Pihjōngovi. Tam se doslova říká, že „...Ještě předtím dostala jedna žena ze Sarjangbu díky kráse svého obličej jméno Tohwa, Broskvový květ.“¹²² Dále se také může vyskytovat v prenatalních snech jako znamení narození dcery, když je její kvítek vložen do matčina zářadří. Na různých vyobrazeních a blahopřejných obrázcích funguje také jako znamení plodnosti. Dále také odkazuje na vizi západního ráje. Co se týče prvních záznamů o výskytu broskve na území dnešní Koreje, tak „...podle legendy se broskve a jojoby dostaly do Koreje z Indie. Byly darem, který přivezla budoucí manželka krále Suroa, zakladatele Kaja.“¹²³

¹²⁰ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Eugen Diederichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 26

¹²¹ Winkelhöferová V., Löwensteinová M., Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje, Nakladatelství Libri, Praha 2006, str. 42

¹²² *Odkazy Tří království*, str. 47

¹²³ Winkelhöferová V., Löwensteinová M., Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje, Nakladatelství Libri, Praha 2006, str. 42

1.7.1 Broskev v poezii a próze

V korejské poezii je broskev většinou využívána jako estetický prvek, který má vzbuzovat dojem krásy. Mimo jiné se také odkazuje na takzvaný „broskvový ráj“, mytické místo, kde podle staročínské legendy sídlí nesmrtelní. Tak je tomu například v básni od I Hwanga, Dvanáct melodií z Tosanu.

„...“

Jen já a bílý racek víme, co tají vrcholky Modravých hor.

Ach, jestli racek rozkřičí, že tam je Broskvový ráj!

Broskvoně, nepouštějte po proudu své květy!

Rybáři nejsou slepí.

„124
...“

Nebo také v básni od Jun Sŏn-doa, Rybářovy roční doby - Jaro.

„...“

Uvaž člun! Uvaž člun!

Po vodě plynou plátky květů – snad je tu Broskvový háj.

„125
...“

Estetickou funkci plní například v básních:

Hamho Kihwa: Myšlenka

„...at' se díváš na trnité houští

nebo na květ broskvoně...“¹²⁶

Zde je patrná opozice krásné broskve a trnitého houští.

¹²⁴ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 61

¹²⁵ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 91

¹²⁶ Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002, str. 113

Han jong-un: Ty

„...Ale když se padající broskvový květ dotknul

Tvých rtů, chtělo se mi plakat...“¹²⁷

V próze najdeme broskev často jako symbol krásy, jara a také místa, kde žijí nesmrtelní.¹²⁸ V díle Sen devíti z oblaků se broskev objevuje velice často a najdeme v něm všechny tyto konotace. Zejména květy broskvoně, které se pojí s jarem, jsou častým motivem. V knize se objevuje dokonce i několik básní, ve kterých je broskev přímo spojena s jarem. Dále se také po tom, co je mnich Sing-čen hodil na zem, proměnily v perly¹²⁹. Straky a květy broskvoní jsou pak symbolem sňatku.¹³⁰

V sin sosöl Hjörüi nu (Krvavé slzy) od I In-džika, je svěží ženský obličej přirovnáván ke svěžesti broskvových květů.¹³¹ Také se vyskytuje v poezii, která bývá vkládána do starší prózy.¹³²

V literatuře je tedy motiv broskve spjatý zejména se symbolikou krásy a takzvaným broskvovým rájem, kde sídlí nemrtví. To je převzato hlavně z Číny. Obecně je broskev považována za symbol plodnosti a hojně se vyskytuje na blahopřejných obrázcích.

¹²⁷ Han, Jong-un, Tvoje mlčení, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2003, str. 39

¹²⁸ viz poezie

¹²⁹ Kim, Man-džung, Sen devíti z oblaků, překlad M. Löwensteinová, nakladatelství Reflex, 1992, str. 7

¹³⁰ Kim, Man-džung, Sen devíti z oblaků, překlad M. Löwensteinová, nakladatelství Reflex, 1992, str. 79

¹³¹ Korean Classical Literature An anthology, edited by Chung Chong-wha, Kegan Paul International Limited, London 1989, str. 185

¹³² Viz. kapitola švestka v poezii a próze

1.8. VRBA (𐰽𐰚, „ju“)

Vrbu můžeme nalézt v mnoha různých konotacích. Objevuje se například v dívčích jménech. Kupříkladu matka Čumonga, zakladatele Kogurja, se jmenovala Juhwa – Vrbový květ. Vrba také může symbolizovat jaro. „Protože je jaro spojováno s erotickým očekáváním, znamenají výrazy ‚vrbové pocity a květinová přání‘ sexuální žádost, ‚hledat květiny a kupovat vrboví‘ návštěvu u kurtizány, ‚květiny a vrby na okraji cesty‘ lehká děvčata, ‚spát v květinách a odpočívat ve vrbách‘ návštěvu nevěstince.“¹³³

Častá jsou také přirovnání na základě vnější podobnosti. Například „pas krásné ženy se přirovnává k vrbovému proutku, její obočí ke křivce listu vrby. Mladá dívka je ‚křehká vrba a čerstvá květina‘, starší dáma, která již není panna, pak ‚odkvetlá vrba a uvadlá květina‘.“¹³⁴ Větve vrby mohou také připomínat pěšinku ve vlasech.

Vrba má velice významnou roli v náboženství a kultuře Ainuů¹³⁵, kde vystupuje jako ochranné božstvo. „Podle ainuských mýtů vzešel první člověk ze spojení vrbového prutu a země. Stvořil jej tak dobrý bůh Aioina. Víra v ochrannou moc vrb byla mezi Ainuy velice silná. Každé ainuské dítě ihned po narození dostávalo osobní talisman *inau* vyrobený z vrby, který je měl ochraňovat po celý život.“¹³⁶

¹³³ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Euden Diedrichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 272

¹³⁴ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Euden Diedrichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 272

¹³⁵ Ainu je nevelký národ, jehož příslušníci dnes žijí v severní části japonského ostrova Hokkaidó a stopově také na Kurilských ostrovech, Sachalinu a nejjihnějším cípu poloostrova Kamčatka. Jedná se o přímé potomky původních obyvatel japonských ostrovů a samo slovo Ainu znamená ve stejnojmenném jazyce člověk.

¹³⁶ Winkelhöferová V., Löwensteinová M., Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje, Nakladatelství Libri, Praha 2006, str. 165

1.8.1 Vrba v poezii a próze

V korejské poezii se motiv vrby vyskytuje zejména v přírodní lyrice, a to ve spojení s jezery, potoky, či řekami. Dále také s jarem, nebo jeho příchodem. Jak jsem již zmínil výše, je vrba přirovnávána i k ženské postavě. Stará vrba pak představuje lidské stáří. V následujících básních můžeme nalézt všechna tyto vyobrazení.

Jun Sŏn-do, Rybářovy roční doby, část Léto

„...Jak spleť vrb vrhá zelený stín! Podivné odrazy zelených skal.

Vesluj dál! Vesluj dál!

...¹³⁷

Podzim

„...S veslem tam, s veslem sem, šplích a šplouch a plesk!

Bělostný vodní ořech. Nach říčních trav. Lesk jív. Ach, kam se dívat dřív?

...¹³⁸

Kim Su-džang

„Po závějích je veta. Já nevšiml si málem!

Do vysokého nebe husa vzlétá. Rozkvétá vrba do přejí.

Hej, chlapče, nalej makkolli! Oslavit jaro, to si přeji!“

„Květy se začínají otvírat. I zeleň vrby sílí.

Rýžové víno vykvasilo. A my je precedili.

Na Horu šesti rohů, přátelé, půjdeme jaro přivítat!“¹³⁹

¹³⁷ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 93

¹³⁸ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 95

¹³⁹ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 164

Kim Čong-hŭi¹⁴⁰: Píšu na stěnu venkovské chalupy

*„V chaloupce vedle pahýlu staré vrby
žijí osaměle stařec a stařenka, oba bělovlasí.
Nikdy se nedostali dál než na pěšinku podél potoka,
...“¹⁴¹*

Han Jong-un: Vyprovodil jsem ji

*„...Myslel jsem si, že pouze její rudé rty, bílé
zuby a tenké obočí jsou hezké, ale její šije jako obláček,
její pas jako vrbový proutek, její podpatky jako perličky...“¹⁴²*

V próze se vrba objevuje například v přirovnání k dívčím vlasům, jako například při popisu pavilonu ve Sni devíti z oblaků: „Dlouhé a husté větve vrb sahaly až na zem, jako když si mladá dívka rozčesává vlasy ve větru.“¹⁴³

Symbolika vrby není nijak široká. Její výskyt se omezuje víceméně pouze na metaforická přirovnání při popisu postav, nebo na výskyt při popisu místa. Ve valné většině jsou tato místa spjatá s vodou – břehy potoků, řek, či jezer. Někdy je spojována i s příchodem jara.

¹⁴⁰ (1786 – 1856 n.l.) Učenec hnutí *sirhak*, úředník státní správy, proslulý malíř, kaligraf a estét vybraného vkusu. V mládí služebně cestoval do Pekingu, kde ho ovlivnila čínská kaligrafie 18. století.

¹⁴¹ Déšť v horách rozeznívá bambusy, překl. Ivana M. Guberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 190

¹⁴² Han, Jong-un, Tvoje mlčení, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2003, str. 57

¹⁴³ Kim, Man-džung, Sen devíti z oblaků, překlad M. Löwensteinová, nakladatelství Reflex, 1992, str. 11

1.9. LOTOS (수련, „surjŏn“)

První zmínky o lotosu najdeme již v předmluvě kroniky Odkazy Tři království. „Jiandi vyvrhla ústy vejce a narodil se Xie, Jiang Yuan sledovala šlépěje velkého muže a porodila Qiho, matka Yaoa porodila po čtrnácti měsících těhotenství, matka vévody Pei se sblížila s drakem u velkého lotosového jezera a porodila Peie.“¹⁴⁴ Zde figuruje lotos jako součást zeměpisného názvu. Stejně tak ho můžeme nalézt dále v kronice v příběhu o hwarangovi jménem Čukči. Tam se praví, že „...Iksŏn utekl a nebyl k nalezení. A tak chytili jeho nejstaršího syna. Byl velmi chladný den a vykoupali ho v lotosovém jezírku v hlavním městě. On zmrzl a zemřel.“¹⁴⁵ Poslední zmínka o lotosu se týká varovných znamení z období vlády krále Hjegongwanga¹⁴⁶, kdy „...předtím vyrostly v lázních severně od hlavního paláce dva lotosové stonky, také na poli u kláštera Pongsŏngsa se objevil lotos. ... Podle druhého dílu Zákonů války a bezpečnosti země Angukpjŏngpŏp takové úkazy znamenají velké nepořádky v Podnebesí.“¹⁴⁷

V symbolice je lotos velice úzce spjatý s buddhismem. O lotosu se říká, že „vyrůstá ze špinavé vody, sám je však čistý, je vevnitř prázdný, zvenčí ale rovný, nemá větve a voní. Je symbolem čistoty a patří mezi osm buddhistických pokladů.“¹⁴⁸ Dále může symbolizovat i nesmrtelnost, dlouhověkost a zdraví. „V buddhismu znamená plod, květ a stonek lotosu minulost, současnost a budoucnost. Buddhova ‚ochranná kůže‘ (předkožka) se prý podobala květu lotosu.“¹⁴⁹

„Ve středověké korejské literatuře se v lotos mění dívky a ženy, jež zahynuly nepřirozenou smrtí. Lotosový květ je ovšem jen jejich dočasnou

¹⁴⁴ Odkazy Tři království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 4

¹⁴⁵ Odkazy Tři království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 86

¹⁴⁶ Silla, 36. Král, vl. 765–780 n.l.

¹⁴⁷ Odkazy Tři království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 94

¹⁴⁸ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Euden Diedrichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 141

¹⁴⁹ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Euden Diedrichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 141

podobou a poté, co jsou potrestáni původci jejich neštěstí, se znovu stávají lidmi.¹⁵⁰

V poezii můžeme lotos najít například v básni od Čong Čchöla Vzpomínka na miláčka, kde je zmíněna jako dekorativní motiv.

„...*Rorzhynu závěs s květy lotosů,
i stěnu s pávy otevírám.*
...¹⁵¹

Dále také v básni od Jun Sön-doa Rybářovy roční doby - Léto.

„...*Do lotosových listů zatoč rýži. To stačí. Nechystej nic víc.*
Kotvu sem! Kotvu sem!
...¹⁵²

V anonymní básni Píseň staré panny se lotos objevuje jako očištný prostředek ve formě kadidla.

„...*Kadidlo jsme zapálili –
Ach, ta vůně lotosu!*
...¹⁵³

Han Jong-un zase odkazuje na lotos jako na „paty červánků“ které chodí po moři. Jasná přenesená symbolika lotosu jako květiny, vzhledem k jejímu vzhledu.

„...*Či báseň
jsou červánky,*

¹⁵⁰ Winkelhöferová V., Löwensteinová M., Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje, Nakladatelství Libri, Praha 2006, str. 102

¹⁵¹ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 68

¹⁵² Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 92

¹⁵³ Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001, str. 140

kteřé lotosovými patami šlapou po moři bez břehů

...¹⁵⁴

Nebo jím také dokresluje atmosféru v básni Čekání.

*„...Jak si hloupý vítr výsměšně šustí lotosovými listy
v jezírku, mé myšlenky toulající se v dálavách
se mění v ostrou výčitku.*

...¹⁵⁵

V neposlední řadě se lotos objevuje i v básni Stanu-li se kamenem od Šö Čöng-džua.

*„Stanu-li se kamenem kámen se stane lotosem a lotos jezerem
stanu-li se jezerem jezero se stane lotosem a lotos kamenem.“¹⁵⁶*

V próze se lotos objevuje nejčastěji jako pojmenování místa, nebo jako dekorace v podobě lotosového jezírka. V knize Sen devíti z oblaků je lotos použit v obou významech. Dále také může symbolizovat něco vznešeného a krásného, jako je tomu v knize Handžungnok (Vyprávění z dlouhé chvíle), kde se doslova píše: „...dvorní dámy sestru pokaždé obklopily a jednaly s ní, jako by byla jasný měsíc, nebo lotosový květ.“¹⁵⁷, tedy něco neposkvrněného, tudíž výsostně čistého.

Symbolika lotosu je velice silně spojená s buddhismem a jeho symbolikou. V literatuře nejčastěji znázorňuje čistotu, neposkvrněnost, nebo vystupuje jako dekorativní, či estetický prvek.

¹⁵⁴ Han, Jong-un, Tvoje mlčení, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2003, str. 20

¹⁵⁵ Han, Jong-un, Tvoje mlčení, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2003, str. 87

¹⁵⁶ Stanu-li se kamenem, překl. Ivana M. Gruberová, Mladá Fronta, 1996, str. 52

¹⁵⁷ Královna In-hjon a vyprávění z dlouhé chvíle, překlad M. Löwensteinová, nakl. Brody, Praha 1997, str. 89

1.10. PELYNĚK (쑥, „ssuk“)

První zmínku o pelyňku můžeme najít již v díle Odkazy Tří království v mýtu o Tangunovi. Ten daroval tygrovi a medvědici, kteří se chtěli stát lidmi, svazek pelyňku a dvacet hlávek česneku a řekl jim „Toto jezte a jestliže po sto dní nespátíte sluneční paprsky, nepochybně se stanete lidmi.“¹⁵⁸ Dále je pelyněk v kronice zmiňován v jedné ze čtrnácti básní hjangga zapsaných v kronice:

*Když vidím jaro odcházet, teskním. Jak žalostné jsou
všechny věci!*

Viděl jsem jeho tvář, když se začala odívat do vrásek

Odvrátil ode mne zrak a už jsme se nepotkali

Pane! Má tesknící duše se vydává na cestu

Večer strávím pěkně, ve vesnici, kde pelyněk je zvláště vzrostlý.¹⁵⁹

V této básni označuje spojení „kde pelyněk je zvláště vzrostlý“ místo, které je smutné, opuštěné, nebo velice odlehlé. Může to být také symbol odloučení, či vyhnanství.

Vzhledem k tomu, že pelyňku vyhovuje půda a podnebí Koreje, je jeho výskyt poměrně hojný. Jako rostlina je pelyněk velice přizpůsobivý. V dobách, kdy byla kvůli silným deštům, nebo naopak velkému suchu slabá úroda a hladomor, pomáhal pelyněk mnoha lidem přežít.¹⁶⁰ Dodnes se z něj připravují různé pokrmy, jako například 쑥떡 (ssukttök) pelyňkové rýžové koláčky, nebo 쑥국 (ssukkuk) pelyňková polévka. V letních dnech se připravuje i osvěžující 쑥차 (ssukčcha) pelyňkový čaj.

¹⁵⁸ Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 6

¹⁵⁹ Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová, str. 87

¹⁶⁰ HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, tr. 451

Pelyněk je ale také léčivá rostlina ze které se vyrábějí malé kuličky, či kužely, které slouží při léčebné proceduře nazývané moxibuce.¹⁶¹ Ta je aplikována při různých formách onemocnění od revmatismu, dny až po ochrnutí.

V poezii můžeme najít pelyněk například v básni O Se-jonga¹⁶², Jako když mezi pelyňkem rozkvétá azalka. V tomto přirovnání je patrné, že záměrem bylo vyzdvihnout krásu azalky tím, že vykvete uprostřed obyčejných, nevzhledných rostlin pelyňku.

*„...Je v tom krása – jako když mezi pelyňkem
rozkvétá azalka,
je v tom síla – jako když na kamenitém poli
rozkvete bodlák.“¹⁶³*

Dále také v básni Liják od Kim Čong-hüiho, kde je zase zmíněna jeho barva, která je sytě zelená.

*„...Děšť sílí.
Žabička zelenější než list pelyňku
vyskočila na stéblo rákosu a kváká...“¹⁶⁴*

Pelyněk nemá nijak rozsáhlou symboliku, zato však poměrně jasnou a neměnnou. Symbolizuje něco naprosto obyčejného a z estetického hlediska poměrně nevýznamného. Většinou se používá při popisu odlehklých míst, nebo ve spojení s chudobou.

¹⁶¹ „Požehování“. Zpracované byliny se spalují na kůži nemocného, nebo se přikládají hořící kuličky/kužely.

¹⁶² (1942 -) Profesor na Soulské státní univerzitě.

¹⁶³ Stanu-li se kamenem, překl. Ivana M. Gruberová, Mladá fronta, 1996, str. 142

¹⁶⁴ Děšť v horách rozeznívá bambusy, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2005, str. 191

1.11. RŮŽE (장미, „čangmi“)

Růže nehraje v porovnání s ostatními květinami v historii zdaleka tak velkou symbolickou úlohu až do příchodu křesťanství a vlivů západní civilizace. Poté se stala například významným křesťanským symbolem utrpení. Velký význam jí nebyl přikládán dokonce ani v Číně. Tam vyjadřovala mládí a také všechna čtyři roční období. V Korejské historii najdeme velice málo případů jejího ztvárnění. Jedním z mála je ale Söl Čchongova alegorie o květinách. Ta vznikla na žádost krále Sinmuna¹⁶⁵, který chtěl po Söl Čchongovi vyprávět nějaký zajímavý příběh.

„Váš poddaný slyšel, že před dávnými časy, když král květin – pivoňka, přišla poprvé na Zem, lidé ji zasadili do krásné zahrady a chránili koberci. V pozdním jaru nádherně vyketla a nad jiné vynikala krásou. Proto se jí všechny mladé květy chtěly poklonit: bály se, aby nezmeškaly příležitost. Náhle se objevila žena s krásnou tváří a bílými zuby, čerstvě napudrovaná, pečlivě oblečená a řekla: „Chodila jsem po bělostném písku, hleděla na moře jasné jako zrcadlo, koupala se v jarním dešti a říkájí mi růže.““ Růže tím žádá o čest zůstat králi květin po boku. Přichází ovšem muž s bílými vlasy a zkušenostmi polní květiny. Nabízí své služby i rozhled a nabádá krále, aby nehleděl pouze na první dojem, nepropadl životu v luxusu. Král váhá, kterou z obou květin zvolit, a přirozeně se mu zamlouvá krása ženy. Tehdy muž-květinu praví: *„Přišel jsem nabídnout své služby, neboť jsem věřil, že je panovník moudrý a morální. Vidím, že jsem se zmýlil. Králové se obklopují zrádci a prohnanými lidmi. Spravedlivě opomíjejí.“* Vládce z alegorického příběhu i král Sinmun uznají svou chybu, druhý jmenuje Söl Čchonga do vysokého úřadu. (Samguk sagi [ha], 415–418)¹⁶⁶

¹⁶⁵ Silla, 31. král (681–692n.l.)

¹⁶⁶ Löwensteinová M., Panoráma biologické a sociokulturní antropologie, Korea: Historická vyprávění z doby Tří království a Sjednocené Sily, Nakladatelství a vydavatelství Nauma, BRNO 2007, str. 134, 135

V korejské poezii je výskyt růže záležitostí spíše moderní poezie. Pro svou barvu se k ní často přirovnávají rty mladé dívky. V moderní poezii je také spojována s milostnými motivy.

Han Jong-un: Existence lásky

*„...Kde jsou hlásky nebo písmena, která by ji
pojmenovala?
Mohou o ni zavadit rty barvy růže jakoby trpící
pod tíhou úsměvu?
...“¹⁶⁷*

„?“

*„...Květino v poušti, úplňku za bezměsíčné noci,
obličejí mé lásky!
Moje rty, ne sice jako růže v rozpuku, ale zato
neposkvrněné jako bělostný nefrit...“¹⁶⁸*

Kim Čong-gil¹⁶⁹, Povznesená samota

*„...Svěží zeleň
nebo rudé javorové listy
nebo mlha vzlínající z údolí
nebo sníh pokrývající celou horu
povznesenou samotu nezjeví,
ba ani sluneční paprsky barvy růže...“¹⁷⁰*

Růže nemá žádný hluboký symbolický koncept. Její symbolika je založena především na vzhledu. Nejlépe to dokazuje výše uvedená alegorie od Söl Čchonga. V poezii není příliš častá a hraje zejména estetickou úlohu. V moderní symbolice je ovlivněna hlavně křesťanstvím, kde symbolizuje utrpení.

¹⁶⁷ Han, Jong-un, Tvoje mlčení, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2003, str. 42

¹⁶⁸ Han, Jong-un, Tvoje mlčení, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2003, str. 45

¹⁶⁹ (1926 -) Profesor anglické literatury na univerzitě Korjo v Soulu.

¹⁷⁰ Stanu-li se kamenem, překl. Ivana M. Gruberová, Mladá Fronta, 1996, str. 107

1.12. Azalka (진달래/두견화)

Azalce se podle čínské tradice přezdívá kukaččí květina a bývá srovnávána s krásnou ženou.¹⁷¹ V Koreji roste azalka velice bujně hlavně na horách a kopcích a to i díky tomu, že je schopna přežít nepříznivé podmínky a má silné rozmnožovací schopnosti. Když azalky vykvetou, tak se kvůli barvě jejích květů říká „jako kdyby hory hořely“. O azalkách se také říká, že je to květina, která si jako první říká o to, aby začalo jaro. Díky svým rozmnožovacím schopnostem také symbolizuje sílu jara a také sílu, která je potřebná k přežití zimy a novému rozpuku života.¹⁷²

¹⁷¹ Eberhard, Wolfram, LEXIKON ČÍNSKÝCH SYMBOLŮ, Euden Diedrichs Verlag, Mnichov, 1983, str. 18

¹⁷² HANGUK MUNHWA SANGČING SADŽŮN, Söul, Tong-A Čchulpchansa 1992, str. 551

1.12.1 Azalka v poezii a próze

I když se nevěnuji zevrubnému historickému, či symbolickému popisu azalek jako takových, nemohu tuto květinu opomenout právě v této literární části. Azalky jsou v literatuře a zejména v moderní korejské poezii oblíbeným motivem. Jako nejlepší příklad může sloužit báseň od Kim So-wŏla¹⁷³ o kterém Ivana Gruberová píše: „...počátkem našeho století se na scéně korejské poezie ve dvacátých letech objevilo několik básníků, jejichž úroveň přesáhla svou dobu. K trvalým hodnotám korejské literatury patří dodnes zejména reflexivní a přírodní lyrika Kim So-wŏla...“¹⁷⁴ Právě od něj pochází slavná báseň Azalky, která nechybí v žádné korejské čítance.

Azalky

*„Až už mě nebudeš chtít,
nechám tě odejít
beze slova výčitky.*

*Na hoře Jaksan
natrhám plnou náruč azalek,
posypu jimi cestu.*

*Odcházeje
budeš po těch kvítkách šlapat,
tak měkce se ti půjde...*

*Až už mě nebudeš chtít,
nechám tě odejít,
ani slzu neuroním.
A srdce mi bude pukat!“¹⁷⁵*

¹⁷³ (1902 – 1934 n.l.) Po porážce hnutí za nezávislost (1.3.1919) byl jedním z korejských básníků, kteří psali sentimentální básně plné lítosti a zmaru.

¹⁷⁴ Stanu-li se kamenem, překl. Ivana M. Gruberová, Mladá Fronta, 1996, str. 9

¹⁷⁵ Stanu-li se kamenem, překl. Ivana M. Gruberová, Mladá Fronta, 1996, str. 13

V této kapitole jsem se snažil na příkladu vybraných rostlin demonstrovat jejich úlohu v korejské kultuře a neobyčejnou rozmanitost jejich použití. Předložil jsem jejich symboliku doloženou jak příklady z každodenního života, tak záznamy ve starých kronikách a literatuře obecně. Snažil jsem se zachytit i první zmínky o každé jednotlivé rostlině a také možné vlivy, které utvářely samotnou symboliku. V částech věnovaných literatuře jsem pak předložil jejich nejčastější výskyt a způsob jejich použití. U každé jednotlivé rostliny jsem se pak pokusil shrnout její symbolický koncept a zhodnotit její hlavní význam.

Vzhledem k rozsahu práce jsem nezařadil další rostliny, které také hrají svou roli v korejské kultuře a i přesto, že jsem se při výběru snažil držet objektivního náhledu na důležitost jednotlivých rostlin, jde samozřejmě o výběr subjektivní a tudíž ne definitivní.

2. Rostliny v korejských svátcích a obyčejích

Rostliny obecně hrají svou roli i v korejských obyčejích a svátcích. Některé takové obyčeje jsem již zmínil v předchozích kapitolách věnovaných konkrétním rostlinám. V dalších, většinou lidových svátcích, se objevují různé rostliny, nebo jejich plody, které mají větší, či menší význam při samotných oslavách. Většina těchto svátků je vázána k lunárnímu kalendáři.¹⁷⁶

Prvního dne druhého lunárního měsíce se v některých okresech provincie Severní a Jižní Kjōngsang slaví svátek větru. Při výzdobě byla mimo jiné používána vydlabaná tykev s větvemi bambusu, které byly dozdobeny útržky látky, nebo papírky. Pod tento „stromek“ pak byly pokládány dary pro ducha větru. V Koreji se devátého dne druhého měsíce se slaví den sázení stromů, kdy se věří, že zakoření jakýkoliv strom.

105. den od zimního slunovratu se slaví svátek „hansik“ neboli den studeného jídla, který se spojoval se „dnem ohně“. V ten den se celý den netopilo na paměť jednoho čínského úředníka, který odešel od dvora do lesa. Když ho odtamtud chtěli vykouřit, tak nevylezl a uhořel. V té době se také za starých časů rozdávalo vrbové a jilmové dřevo na zátop do jednotlivých provincií. Svátek hansik je také v podstatě svátkem plodnosti. Koná se na jaře, kdy příroda propuká v nový život a konkrétním vyjádřením tohoto kultu plodnosti je návštěva hrobu předků. S tímto svátkem a obřadem se pojí i jarní písně, které u hrobů zpívaly. V jedné z těchto písní se zpívá:

„...“

Vidíš, do hor se vrací růžová a azalky se usmívají.

Zelené větve vrb vlní se ve vánku

¹⁷⁶ Data jednotlivých svátků budou také odpovídat lunárnímu kalendáři.

jako vlasy dívky¹⁷⁷, když je jí sladkých šestnáct let.

...¹⁷⁸

Ve třetím lunárním měsíci se pořádaly takzvané „kkonori“ – květinové pikniky. Ty se většinou konaly na nějakém příjemném místě v přírodě. Jako pochutina sloužily rýžové koláčky, do jejichž těsta se přimíchávaly okvětní lístky azalek. Tyto koláčky byly připravovány 3.3.. Na takovýchto piknicích se spojovala láska ke květinám a k alkoholu. Populární byla například vodka z broskvových květů „tohwadžu“, nebo vodka z květů rododendronu „tugjondžu“. Alkohol se podával v mělkých šálcích ozdobených květy. Mladé dívky si při trhání květin zpívaly různé jarní písně. V jedné z nich se zpívá:

„...“

Azalky kvetou.

Azalky tančí.

Azalky teskníci po domově vzdychají.

...

Moje svěží voňavá konvalinka

kvete sama v hlubokém údolí.

...

Mé malé bílé lilie

kvetou na břehu rybníka.

...¹⁷⁹

...

V tento svátek byly středem obdivu zejména rozkvetlé stromy. Byly to zejména broskvoně, meruňky, nebo smuteční vrby. V tomto období se začínají zelenat listy morušovníku a s tím i doba krmení bource morušového.

¹⁷⁷ Opět i zde najdeme přirovnání vrby a jejích větví k dívčím vlasům.

¹⁷⁸ I. Gruberová, Význam tradičních obřadů v korejské umělecké próze období Ri, diplomová práce, 1987, str. 34

¹⁷⁹ I. Gruberová, Význam tradičních obřadů v korejské umělecké próze období Ri, diplomová práce, 1987, str. 36

V den, kdy se slaví den narození Buddhy (8. dne 4. měsíce) se všude objevuje nepřeborné množství lampiónů různých barev a tvarů. Mezi ty nejčastější patřil tvar vodního melounu nebo lotosového květu.

V pátém dni pátého lunárního měsíce se slaví druhý největší svátek v roce – svátek „tano“. „Tento významný svátek je spjat jednak se zakončením doby setby, jednak s letním slunovratem. Začátkem pátého měsíce vrcholí léto; dozrávají višně, broskve a švestky a rolníci dokončují setbu jařin a přesazování rýžových sazenic na pole.“¹⁸⁰ Vzhledem k horkému počasí se pro alespoň malé osvěžení často používaly vějíře. Ty byly zdobeny mnoha motivy, z nichž ty rostlinné byly velice oblíbené. Častý byl zejména tvar listu paulovnie¹⁸¹, či banánovníku, nebo tvar lotosového a broskvového květu. Velkou atrakcí během svátku tano byla houpačka, na které se houpalo ve stoje, takzvaná „kūnettugi“. Tato houpačka pak bývala zavěšena na větví starého stromu, nejlépe na smuteční vrbě, která podle starokorejské víry oplývá životní silou.¹⁸²

„Zajímavým obyčejem, který se dodržoval na korejském venkově o svátku tano, byla „svatba“ větví jojoby (대추나무, tăčchu namu / zizyphus vulgaris) – stromku s dvouřadými listy, pěstovaného pro jedlé žluté peckovice. 5. 5. v poledne rolníci a jejich ženy kladly mezi dvě větve tohoto stromku vybrané malé oblázky, neboť věřili, že takto „oddaná“ jujuba ponese určitě hodně plodů.“¹⁸³ Dalším ze zvyků, který dodržovaly jen ženy, bylo omývání vlasů odvarem z divokého kosatce.¹⁸⁴

15. dne sedmého lunárního měsíce se slavil buddhistický svátek „pākčongnal“, neboli den sta druhů ovoce. Při něm se přinášely

¹⁸⁰ I. Gruberová, Význam tradičních obřadů v korejské umělecké próze období Ri, diplomová práce, 1987, str. 38

¹⁸¹ Paulovnie plstnatá (latinsky *Paulownia tomentosa Steud.*, známá též jako čínský císařský strom). Strom pochází z jihovýchodní části Číny. Již dlouho je však vysazován v teplejších částech Evropy jako ozdobný parkový strom.

¹⁸² I. Gruberová, Význam tradičních obřadů v korejské umělecké próze období Ri, diplomová práce, 1987

¹⁸³ I. Gruberová, Význam tradičních obřadů v korejské umělecké próze období Ri, diplomová práce, 1987, str. 40

¹⁸⁴ Pozdrav z Koreje, přeložili Štěpánka a Tomáš Horákoví, Korean Information Service, Soul, 1999, str. 104

obětiny v podobě ovoce a zeleniny jak Buddhovi do chrámů, tak i předkům k jejich hrobům. Stejně obětiny hrají roli i v dalším svátku, který patří mezi ty nejvýznamnější - „čchusŏk“. Ten se slaví 15. 8. podle lunárního kalendáře. Ovoce a zelenina z nové sklizně se nabízely jako obětiny předkům.

2.1 Čtyři obřady (사례, „sarje“)

Ve čtyřech obřadech, které se vztahují k narození, zplnoletnění, svatbě a pohřbu, sice rostliny nehrají žádnou klíčovou úlohu, ale i přesto je tam můžeme nalézt. Například při obřadech kolem narození dítěte se po jeho narození kolem domu uvazoval mezi sloupy takzvaný „kůmčchul“¹⁸⁵. Při narození dívky se na kůmčchul zavěsily borové větvičky, nebo také snítky pelyňku. Kůmčchul měl i ochrannou funkci, kdy měl zabránit vstupu zlých duchů do domu.¹⁸⁶

Při obřadu spojeném se svatbou se zase objevuje plod jojoby, který se předkládá před ženicha v průběhu vlastní svatební ceremonie.

V pohřebních rituálech se vyskytují například větve borovice, které nesou najaté profesionální plačky v pohřebním průvodu. Při pohřbech důležitých činitelů se v průvodu nacházel i vozík, na kterém byly obrazy koní, nebo jejich modely vytvořené z bambusu a polepené papírem. Ty se pak u hrobu spalovaly a jejich popel se házel na rakev.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Provaz ze slámy smotávaný doleva, na němž visely připevněné různé drobnosti.

¹⁸⁶ I. Gruberová, Význam tradičních obřadů v korejské umělecké próze období Ri, diplomová práce, 1987, kapitola „KOREJSKÉ RODINNÉ OBYČEJE“

¹⁸⁷ I. Gruberová, Význam tradičních obřadů v korejské umělecké próze období Ri, diplomová práce, 1987

3. Prenatální sny (태몽, „tchämong“)

Rostliny a jejich symbolika hrají poměrně významnou roli ve velice zajímavé části korejské kultury – prenatálních snech. V Asii se obecně věřilo, že žádné dítě nemůže být přivedeno na svět bez předchozího „věšteckého snu“. Když už se tak stane, tak se předpokládalo, že dítě v krátké době zemře, nebo bude nějakým způsobem postižené. V Koreji se tyto sny nazývají „tchämong“ (태몽)¹⁸⁸, neboli sen o nenarozeném dítěti.¹⁸⁹ Prorocké, či prenatální sny mají velice dlouhou historii, která se v Číně datuje do doby před 12000 lety. Jeden příklad věšteckého snu pochází i z doby panování mytického Žlutého císaře¹⁹⁰, jehož matce se zdálo, že jí do krku vletěl žlutý drak. Korejci převzali tuto „kulturu snů“ částečně z Číny a následně ji lehce modifikovali japonskou formou výkladu. Prenatální sny jsou dodnes plně funkční a produktivní.

Fred J. Seligson ve svém díle *Oriental Birth Dreams* píše, že podle jeho zdroje I Če-hjōnga pocházejí věštecké sny z nedostatku energie, střevní aktivity, či frustrace. Vysvětluje, že při nedostatku energie nemůže fungovat „pět orgánů“¹⁹¹ a tak vznikne sen. Podle toho, který orgán má nedostatek energie, se pak sen jeví v určité barvě. Ženy mají během těhotenství tyto sny proto, že dítě je tvořeno pouze energií jangu. Plod potřebuje hodně energie, a tak si ji stahuje z ostatních orgánů do dělohy. Proto tyto orgány hlásí nedostatek energie a přicházejí sny. Takovéto sny jsou však podle I Če-hjōnga neužitečné, jelikož pravý prorocký sen nevyžaduje žádnou energii a vznikne pouze tehdy, když do ženy vstoupí „nebeský duch“ a pojí se s jejím duchem. Takovýto sen pak jakoby

¹⁸⁸ „sen z dělohy“

¹⁸⁹ Seligson, Fred J., *Oriental Birth Dreams*, Hollym 1990, str. 17

¹⁹⁰ prý vládl v letech 2696 – 2598 př.n.l.

¹⁹¹ Podle teorie pěti elementů z díla Studie interní medicíny Žlutého císaře jsou hlavní játra, která zadržují krev. Ta pak proudí celým tělem do pěti orgánů. Nejprve jde do ledvin, kde zčerná, poté do plic, kde zbělá. Následně jde do srdce, kde zčervená, do sleziny, kde zežloutne a nakonec opět do jater. Podle tohoto konceptu krev při průchodu tělem neustále mění barvu.

ohlašuje početí dítěte.¹⁹² Velice důležité bylo, že žena nemohla až do narození dítěte svůj sen nikomu svěřit. Pokud by tak učinila, tak by se účinek snu oslabil, nebo by dokonce mohlo dítěti uškodit.

V těchto prenatalních „věšteckých“ snech se objevují rozličné symboly, které mají naznačit, zda se narodí chlapec či dívka, nebo také mohou označovat povahové rysy či budoucnost dítěte. Mezi těmito symboly zaujímají velkou část právě rostliny, nebo lépe řečeno jejich plody. Fred J. Seligson ve své knize uvádí dokonce i procentuální vyjádření frekvence jednotlivých symbolů ve vztahu k pohlaví a povaze dítěte. Z rostlin pak následující:

Květina (obecně)	87% dívka	milá povaha
Jablko	83% dívka	veselá povaha
Třešeň	100% dívka	provokativní
Okurka	56% chlapec	vtipálek
Hroznové víno	100% chlapec	citlivý, vnímavý
Broskev	53% dívka	roztomilá
Kaki churma	68% chlapec	veselý
Jahoda	100% dívka	srdečná
Ženšen	82% chlapec	vitální
Paprika	72% chlapec	vznětlivý
Brambora	78% chlapec	světlý
Dýně	58% chlapec	vynalézavý, plodný
Kaštan	50%	měkké srdce
Vlašský ořech	86% chlapec	inteligentní

Co se týče konkrétních prenatalních snů, tak například z historie se dochovala zmínka o tom, že matce pozdějšího korejského generála I Sun-sina se zdálo o chlapci, který podepírá padající strom.¹⁹³ Vzhledem k tomu, že jak jsem již zmínil, se tyto sny musely uchovat v tajnosti až do porodu, se dá o jejich důvěryhodnosti polemizovat, i když jsou jejich záznamy většinou

¹⁹² Seligson, Fred J., *Oriental Birth Dreams*, Hollym 1990

¹⁹³ Seligson, Fred J., *Oriental Birth Dreams*, Hollym 1990

součástí životopisů a lze je tak dohledat. Faktem však zůstává, že prenatální sny jsou pevnou součástí asijské kultury, korejskou nevyjímaje.

4. Rostlinné motivy v užitém umění

Stejně jako v ostatních částech korejské kultury i v umění mají rostlinné symboly své nezastupitelné místo. Jako všude jsou i zde těmi nejvýznamnějšími zejména čtyři vznešené rostliny a tři přátelé v zimě. Doplnuje je však rozmanitý inventář dalších překrásných rostlin. V umění hraje symbolika zásadní roli jakožto jeden ze způsobů vyjádření určitých poselství, či pocitů. To můžeme vidět například u blahopřejných obrazů, o kterých jsem se zmiňoval v předešlých kapitolách. Často se v nich pojí motivy zvířecí a rostlinné a dohromady vytvářejí širokou škálu symbolických významů od přání všeho nejlepšího, až po konkrétní přání, jako například úspěšné složení zkoušek, či získání pracovního místa. Zde byla a stále je symbolika na prvním místě.

Případů, kdy je symbolika rostlin a její zobrazování klíčová, je mnoho. Já zde však uvedu jen pár příkladů uměleckého ztvárnění rostlin v malířství, keramice, nebo v dekoracích jako reálnou ukázkou toho, jak taková díla mohou vypadat.

Na následujících obrázcích můžeme vidět umělecké zpracování bambusu. První obrázek zachycuje malbu z přelomu 16. století (obr. 1)¹⁹⁴.

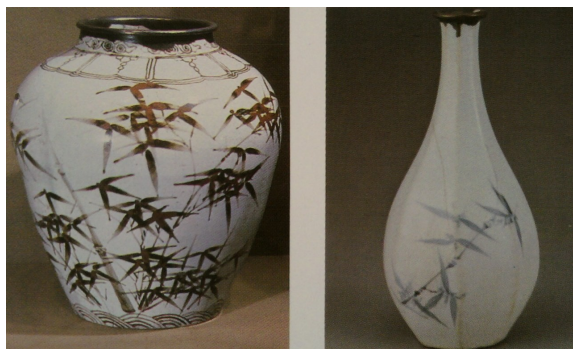
Obr. 1

¹⁹⁴ Forman, Werner, Bařinka, Jaroslav, L'Art Ancien En Corée, Artia Prague, Prague, 1962, obr. 163

Na dalším obrázku vidíme překrásnou vázu z 12. století s motivem bambusových stvolů (obr. 2)¹⁹⁵.

Obr. 2

Obr. 3

Na vedlejším obrázku (obr. 3)¹⁹⁶ vidíme dvě vázy s motivem bambusu. Na levé straně je váza ze 16. století, kdežto váza na pravé straně pochází z konce 17. století. Jako další ze čtyř vznešených rostlin můžeme uvést například švestku, která se pojí s motivem bambusu na váze z poloviny 15. století (obr. 4)¹⁹⁷.

Obr. 4

¹⁹⁵ Korean Cultural Heritage – Volume I., edited by Son Chu-hwan, Samsung Moonhwa Printing Co., Seoul, 1994, str. 116

¹⁹⁶ Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 122

¹⁹⁷ Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 101

Orchidej můžeme vidět například na obraze z přelomu 18. a 19. století (obr. 5)¹⁹⁸, jehož autorem byl Kim Čöng-hüi¹⁹⁹. Poslední ze čtveřice ušlechtilých rostlin – chryzantému, můžeme spatřit například jako dekorativní motiv zakončovací tašky (obr. 6)²⁰⁰, které se používaly mimo jiné na střechách paláců.

Obr. 5

Obr. 6

Dalším neméně významným motivem je, jak jsem již zmínil, borovice. Stejně jako ostatní motivy ji můžeme najít v mnoha zpracováních a v mnoha uměleckých odvětvích. Jako příklad uvádím obraz z 20. století s názvem Sledování měsíce z pod borovice (obr. 7)²⁰¹, nebo výjev borovice u vodopádu z poloviny 18. století, který byl namalován na papír ve tvaru vějíře (obr. 8)²⁰². Dále ji také můžeme nalézt spolu s bambusem jako dekorativní motiv na šperkovnici z poloviny 19. století (obr. 9)²⁰³.

¹⁹⁸ Korean Cultural Heritage – Volume I., edited by Son Chu-hwan, Samsung Moonhwa Printing Co., Seoul, 1994, str. 99

¹⁹⁹ (1786 – 1856 n.l.) Zastával ministerskou funkci, byl zastáncem hnutí *sirhak* a také to byl významný malíř a kaligraf. Jeho styl se časem stal standardem, podle něhož se hodnotí celá korejská kaligrafie.

²⁰⁰ Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 101

²⁰¹ Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 70

²⁰² Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 57

²⁰³ Forman, Werner, Bařinka, Jaroslav, L'Art Ancien En Corée, Artia Prague, Prague, 1962, obr. 113

Obr. 7

Obr. 8

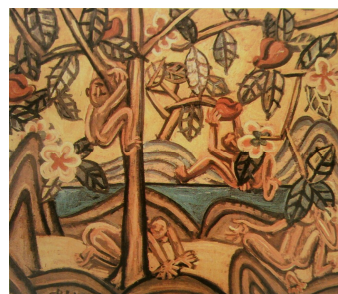

Obr. 9

Jako další bych rád zmínil broskev na příkladu obrazů, které znázorňují broskvový ráj, který jsem také již zmiňoval. První obraz pochází z poloviny 15. století (obr. 10)²⁰⁴ a druhý z poloviny století dvacátého (obr. 11)²⁰⁵.

Obr. 10

Obr. 11

²⁰⁴ Korean Cultural Heritage – Volume I., edited by Son Chu-hwan, Samsung Moonhwa Printing Co., Seoul, 1994, str. 46

²⁰⁵ Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 77

V rámci této kapitoly bych ještě rád zmínil lotos, který najdeme jak na výjevech jako je ten s lotosovým jezírkem z 18. století (obr. 12)²⁰⁶, nebo jako samostatné obrazy (obr. 13)²⁰⁷. A také pivoňku, která je ztvárněná v podobě šálku na víno z počátku 12. století (obr. 14)²⁰⁸, či vinnou révu, která zdobí koněvku s miskou z přelomu 12. a 13. století (obr. 15)²⁰⁹.

Obr. 12

Obr. 13

Obr. 15

Obr. 14

Na těchto několika příkladech jsem chtěl demonstrovat rozmanitost ztvárnění rostlinných motivů v umění. Je možné je najít takřka kdekoli, od obrazů přes dvířka šperkovnic, až po střechy paláců. Samotné téma výskytu rostlinných symbolů v užitém umění je natolik široké, že by bylo nemožné se mu dostatečně věnovat v plné šíři. Proto jsem vybral pouze několik příkladů, které slouží jen k názorné ukázce jejich užití.

²⁰⁶ Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 65

²⁰⁷ Forman, Werner, Bařinka, Jaroslav, L'Art Ancien En Corée, Artia Prague, Prague, 1962, obr. 121

²⁰⁸ Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 101

²⁰⁹ Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992, str. 101

5. Závěr

Ve své práci jsem se pokusil přiblížit význam symboliky rostlin v korejské kultuře, zejména pak její obecnou symbolickou charakteristiku a literární užití. V první kapitole jsem se snažil nashromáždit co možná nejvíce informací, které by mohly pomoci představit jednotlivé rostliny. Snažil jsem se pracovat jak s historickým textem, i když jen v překladu do češtiny, ale také s korejským textem v podobě velkého slovníku symbolů - Hanguk munhwa sangčing sadžŏn, nebo literárního slovníku - Hanguk munje sadžŏn, ze kterého jsem použil informace o některých z citovaných autorů. V literární části jsem vycházel zejména z množství velice kvalitních překladů korejské poezie a prózy. Celkově si myslím, že tato kapitola svou úlohu splnila a že se mi podařilo na základě různých zdrojů sestavit jednotlivé charakteristiky. Pro větší rozsah a autentičnost bych však potřeboval čerpat více z korejských zdrojů, což je však vzhledem k mým jazykovým schopnostem zatím poměrně zdlouhavé.

V dalších kapitolách jsem se snažil představit rostlinné symboly v jejich reálném výskytu ať již ve svátcích, či umění. Konkrétně v kapitole o korejských svátcích a obyčejích jsem měl problémy s dostupnou literaturou. Zejména pak při zpracovávání podkapitoly o čtyřech obřadech. Tuto nesnáz jsem zmínil již v úvodu a bohužel jsem tuto část práce nemohl zpracovat v dostatečné šíři. V kapitole o prenatalních snech jsem pak použil vynikající práci F. J. Seligsona, která naprosto přesně vystihuje podstatu tohoto fenoménu a obsahuje mnoho autentických podkladů.

V poslední kapitole jsem chtěl uvést několik příkladů korejského umění, ve kterém jsou zachyceny rostlinné symboly. Vzhledem k mé nedostatečné znalosti teorie umění jsem mohl pouze předkládat tyto ukázky bez hlubšího komentáře. Kapitola však plní funkci, kterou jsem zamýšlel.

Celkově si myslím, že jsem ve své práci splnil svůj záměr a podařilo se mi představit úlohu rostlin a jejich symboliky v korejské kultuře.

POUŽITÁ LITERATURA

Literatura v českém jazyce

Eberhard, Wolfram, Lexikon čínských symbolů, Euden Diedrichs Verlag, Mnichov, 1983

Odkazy Tří království, překlad Miriam Löwensteinová

Déšť v horách rozeznívá bambusy, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2005

Prázdné hory jsou plné větru a deště, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2002

Jasná luna v prázdných horách, překl. Pucek V., Borkovec P., nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl 2001

Kim, Man-džung, Sen devíti z oblaků, překlad M. Löwensteinová, nakladatelství Reflex, 1992

Hvězda blesku, hrdinské příběhy ze staré Koreje, překlad M. Löwensteinová, Orientální ústav ČSAV, Praha 1992

Královna In-hjon a vyprávění z dlouhé chvíle, překlad M. Löwensteinová, nakl. Brody, Praha 1997

Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M., Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje, Nakladatelství Libri, Praha 2006

Stanu-li se kamenem, překl. Ivana M. Gruberová, Mladá Fronta, 1996

Han, Jong-un, Tvoje mlčení, překl. Ivana M. Gruberová, Dharma Gaia, Praha 2003

Löwensteinová M., Panoráma biologické a sociokulturní antropologie, Korea: Historická vyprávění z doby Tří království a Sjednocené Silly, Nakladatelství a vydavatelství Nauma, BRNO 2007

Löwensteinová M., V Koreji se Korejcům nevyhneme, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2010

Pozdrav z Koreje, přeložili Štěpánka a Tomáš Horákoví, Korean Information Service, Soul, 1999

Gruberová I., Význam tradičních obřadů v korejské umělecké próze období Ri, diplomová práce, 1987

Literatura v anglickém jazyce

Seligson, Fred J., Oriental Birth Dreams, Hollym 1990

Kim, Yol-kyu, Uncovering the Codes, Fifteen Keywords in Korean Culture, Jain publishing company, Fremont California, 2005

Korean Classical Literature An anthology, edited by Chung Chong-wha, Kegan Paul International Limited, London 1989

Korean Art Guide, Yekyong Publications Co., Seoul, 1992

Korean Cultural Heritage – Volume I., edited by Son Chu-hwan, Samsung Moonhwa Printing Co., Seoul, 1994

Literatura ve francouzském jazyce

Forman, Werner, Bařinka, Jaroslav, L'Art Ancien En Corée, Artia Prague, Prague, 1962

Literatura v korejském jazyce

Hanguk Munhwa Sangčing Sadžön, Söul, Tong-A Čchulpchansa, 1992

Hanguk Munje Sadžön, Söul, 1991

Internet

www.korea.net